

על מנהגים ומקורותיהם

(ערך, עיבד והביא לביה"ד בתוספת נוסף: הרב נ. ב.)

הרב טוביה בלוי

הדברים דלהלן מהווים ניסיון לסכם את נושא המנהגים החב"דיים ובמגמה למצוא "אבן הבוחן" להסתכלות והבחנה נכונה וכנה מה נכלל בגדר "מנהגי חב"ד" ומה לא נכלל בזה.

א. חשיבותם של המנהגים

א. מן המפורסמות היא ההתייחסות בחסידות חב"ד לחשיבות המנהגים אשר גדולה היא במאוד, ההקפדה המלאה על קיומם ושמירתם של המנהגים תפסה מקום נכבד ביותר לאורך תולדותיה של החסידות, וכפי שיוכח בין השאר להלן.

ב. בפעם הראשונה בתולדות חסידות חב"ד נעשה ריכוז מנהגים בצורה אחידה ומסודרת, כאשר נדפס הלוח "היום יום..." בו שולבו בין השאר "מנהגים", אשר כתוצאה מכך, נקבעו והתפרסמו לראשונה מרבית המנהגים החב"דיים באופן אחיד לכל.

ב. מי קובע מנהגים

את כובד היחס והאחריות הרבה ל"קובץ מנהגים" זה ניתן ללמוד משיחת כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ נ"ע בסעודת יום אחרון של פסח ה'ת"ש (ספר השיחות ת"ש – בלה"ק - עמ' פג) בהתוועדות זו אמר הרבי בין השאר: "לאמיתו של דבר היו צריכים לקבץ כל מנהגי כ"ק אבותינו רבותינו הקדושים זי"ע ולקבוע "ספר המנהגים" שיהיה מתאים לחיי היום יום, מין "חק" לחסידי חב"ד עם מנהגי חב"ד" ובהמשך: "ליקוט זה יכול לסדר רק אדם פנימי עמוק מסודר יסודי בעל דעה רחבה ועמוקה. אני מעמיד על – ברוך השם – . . . ההצלחה האלוקית שהוענקו לי . . . שכל דבר שאני חושב אותו לטובת הרבים בתורה . . . עוזר לי השי"ת שבמוקדם או במאוחר . . . מתבצע הדבר . . . כך גם תקוותי לליקוט מסודר תבוא בוודאי בעזה"י סוף כל סוף מהכוח אל הפועל . . .".

די במלים ספורות אלה: "אדם פנימי עמוק, מסודר יסודי בעל דעה רחבה ועמוקה" כדי

להבין את גודל חשיבות המנהגים והדיוק הנחוץ בהם על כל צעד ושעל, כך שלא כל הרוצה ליטול את השם יכול לקבוע ולפרסם את מנהגי חב"ד.

ואכן ברבות הימים (בשנת ה'תש"ג, אג"ק אדמו"ר מוהרי"צ נ"ע ח"ז עמ' ל, נדפס כהקדמה לקובץ "היום יום...") מורה הרבי הקודם לרבנו לערוך את אותו ליקוט "קובץ מנהגים" המוכר לכולנו, ובשם "היום יום..." יכונה.

ראוי לציין שבמכתב להגה"ח הרב יעקב נדא על הערותיו בקשר למנהגים המופיעים בלוח "היום יום..." כותב הרבי (אג"ק חלק ב' עמ' קמו): "מה שהעיר .. הנה כל ההנהגות שהדפסתי ב"היום יום... הכנסתים ע"פ הוראת כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א וקודם ההדפסה היו עוה"פ נגד עיניו (ויש מהם שציווה להשמיט באמרו שאינם הוראה לרבים)" [ההדגשה לא במקור].

בקונטרס "ביקור שיקגא" בתחילתו (נדפס אח"כ בספר השיחות תש"ב בלה"ק עמ' לב ואילך) מופיע הקטע הבא (בתרגום ללה"ק):

"מנהגי ליובאוויטש מיוסדים לא רק על הלכה או על הידור מצוה אלא גם על ענינים רוחניים הנוגעים בנפש, הם מעמידים את הלך הרוח הכללי של יהודי על בסיס של עבודה שהוא ובני ביתו מוארים ברוח הטהרה שהמנהגים מביאים אתם".

"במנהגי ליובאוויטש ישנם מנהגים כלליים, כלומר השייכים לכולם וישנם מנהגים שרק הנשיאים, הרבנים, נהגו בהם".

גם כאן רואים אנו בבירור מצד אחד את גודל מעלתם של המנהגים אך בד בבד את ההבהרה שאינה משתמעת לשני פנים אשר "יש מנהגים ויש מנהגים", שממנה עולה באופן חד משמעי שדרושה עין בוחנת לקבוע ולהחליט מה נכלל בהגדרה של מנהגי חב"ד השייכים לכולם, וראה גם "אג"ק ח"ג עמ' לא.

ג. מנא הני מילי

בהקדמה ל"ספר המנהגים" מובא קטע משיחת הרבי (בתרגום חופשי - נדפס גם בלקוטי שיחות ח"ג עמ' 522, תורת מנחם ח"י עמ' 196):

"מנהגי בית הרב נחלקים לשתיים: (א) מנהגים כלליים, מנהגים שפרסמום ברבים, (ב) מנהגים פרטיים, מנהגים שנהגו בחשאי.

1. וראה עוד בענין זה: אג"ק אדמו"ר מוהרי"צ ח"ח עמ' כב, שיחת ליל י"ט כסלו תשמ"ט (תורת מנחם תשמ"ט ח"א עמ' 4) ועוד.

בשנים האחרונות לחיים חיותו בעלמא דין גילה כ"ק מ"ח אדמו"ר ריבוי מנהגים, גם מאותם מנהגים שנהגו בחשאי.

בהכירו את היחס, את הרצון לקיים את דבריו, ואת הפרסום שיקבלו הדברים . . שכל אלה שהגיעה אליהם הודעת המנהגים יתחילו גם הם, לאחרי הכנה במדה ידועה, להתנהג כן בפועל . . והגם שמבואר . . שאין להתפס להידורים שלא שייכים אליהם . . אותם ענינים שגילו והגיעו אליו . . קרוב לודאי שזוהי הוראה מלמעלה שענינים אלו שייכים אליו . .

כלומר: מנהגים שנהגו בהם הנשיאים יהיו שייכים גם לאנשים כערכנו אך ורק אלה שגילו לנו רבותינו.

בנוסף לכך הרבי חוזר על שלש הסתייגויות בשיחה זו: 1). אחרי הכנה "במדה ידועה". 2). קיים חשש שייאחזו בהידור מסוים ויזניחו את העיקר. 3). לדאוג להבטיח את מניעת החשש האמור.

במלים פשוטות: לא רק שאדם מן השוק אינו יכול לקבוע ולהחליט מה הוא מנהג - אלא שכהמשך טבעי וברור לכך עלינו להמתין לגילוי המנהגים ע"י רבותינו ולקבל מהם הודעה ברורה על קיומם, ובאופן של הפצה, כדרך שאר הוראותיהם המתפרסמות על ידם.

ד. משקלם של מנהגים

להלן שורת ציטוטים על משקלם של המנהגים - שמהם נבין כי דרושה אחריות כבדה כדי להחליט מהם מנהגי חב"ד:

א. הכלל ש"מנהג ישראל תורה הוא" הוא בפרט במנהגי החסידים אשר הם "תורה שלמה" - (ספה"ש תש"ב עמ' כה).

ב. "צריכים להיזהר במנהג, בנוגע לשאר הענינים שאינם מנהג הנה אם עבר או החסיר ח"ו, הרי הוא יודע מזה. אבל במנהג הרי יכול לישאר כך אשר לא ירגיש כי עשה בזה דבר שלא כראוי . . ראיתי מאאמ"ר זהירות גדולה בעניני מנהגים . . ושאלתיו למה מחמיר כ"כ גם במנהגים . . ואמר אממ"ר . . במנהגים אשר יכול להיות שלא ירגישו ולכן צריכים זהירות יתרה בזה" (ספר השיחות תרצ"ו עמ' 112).

ג. "המנהגים שמורנו הבעש"ט נהג הם הלכה למשה מסיני . . מנהגים מסויימים מורנו הבעש"ט קבע בישראל ומסר את נפשו כדי שהמנהגים ששייכים לכלל ישראל יחדרו בכל בתי החסידים לדורותיהם ועם מנהגים אלו יקבלו היהודים את משיח צדקנו . . המנהגים שקיבל (- אדמו"ר הזקן) מהמגיד ממעזריטש הם ברובם מה שהמגיד קיבל מרבנו הבעש"ט בשם מורו הבעל ח"י (- אחי' השילוני):

מנהגים כלליים – ("הכוונה – השייכים לכל עדת החסידים" - הערת רבנו בשוה"ג).
 מנהגים פרטיים – ("הכוונה – של הרביים" - הערת רבנו בשוה"ג) – (ספר המאמרים
 תש"ט עמ' 171-172).²

מן האמור מובן כי הייחודיות של מנהגי חב"ד קשורה (בדיוק כמו הייחוד של המנהגים
 של כל שבט בישראל) לעצם השיטה של דרך זו, וזאת למרות שלא תמיד ניתן לראות זאת
 בגלוי, שהרי רק כך מובן מדוע מנהג זה או אחר נהוג דווקא בחסידות חב"ד.

זו גם, אולי, הסיבה לכך שהרבי כותב פעמים רבות כי הפצת המנהגים (מנהגי חב"ד)
 והשמירה עליהם הם חלק מ"הפצת המעיינות חוצה" (לדוגמא: אג"ק ח"ח עמ' מח. חי"א
 עמ' שסב. חי"ב עמ' צ. חי"ט עמ' רב. ועוד).³

ה. אין לשנות מנהגים קיימים בלי הוראה ברורה!

א. בהתוועדות ט"ו מנ"א תשמ"ב (והמשכה ביום א' דר"ח אלול – נדפס בתורת מנחם
 תשמ"ב עמ' 1997 ו- 2119, שערי הלכה ומנהג ח"א עמ' קנט ואילך) התעכב הרבי על כך
 שלכאורה במקומות בהם זמני הקיץ והחורף הם הפוכים מזמנינו היה מתאים שיזכירו
 בתפילת שמו"ע "משיב הרוח" ו"ותן טל ומטר" לפי זמן החורף שם, אך בהתוועדות הבאה
 (א' דר"ח אלול) הבהיר ש"כל הנאמר אינו אלא בתור שקו"ט באופן של "יגדיל תורה
 ויאדיר" ואילו בנוגע לפועל צריכים להתנהג שם לפי המנהג מדורי דורות שם ומאחר שכבר
 נקבע המנהג אין לשנות ממנהג זה".

הגע עצמך, למרות שלפי דעתו הק' היה צריך לנהוג בצורה מסויימת אך בנוגע למעשה
בפועל יש לנהוג אחרת וזאת, אך ורק בגלל שזהו המנהג הקיים מלפנים ותו לא.

בהמשך לזה דיבר הרבי שוב על הנושא בראשית שנת תשמ"ג (א' דר"ח מ"ח – תורת
 מנחם תשמ"ג ח"א עמ' 387) ובין השאר התבטא: "מכיוון שנתפרסמו שמועות בשמי אודות
 אופן הנהגה בענין, מן הראוי לחזור ולהדגיש פעם נוספת שכל מה שדובר בענין ה' רק
 לשם פלפולא דאורייתא אבל בנוגע להלכה בפועל יש לנהוג כפי שנקבע מנהג המקום ע"י
 גדולי ישראל לפני כו"כ דורות וכך נמשך מנהג המקום מדור לדור. . לאחר שנקבע המנהג
 ע"י פס"ד של גדולי ישראל אין לשנות ממנהג המקום". בהמשך השיחה חוזר הרבי פעמים

2. (וראה בכהנ"ל ג"כ: "אהלי ליובאוויטש" גל' 1 עמ' 61 ואילך, והמשכו בגל' ב עמ' 72 ואילך.
 "כרם חב"ד" גל' 1 עמ' 16, הקדמה לספר "חקרי מנהגים" ועוד).

3. ראה גם אג"ק כ"ק אדמו"ר ח"ה עמ' ז, על הדיוק במנהגים ועל הסיבה לטעויות אפשריות
 מצד החסידים.

רבות על הקביעה ומסכם ש"צריכים להיזהר מעניין של מחלוקת ולכן אין לשנות ממנהג המקום".

ב. באופן דומה התייחס הרבי בש"פ פקודי תשמ"א (שיחות קודש עמ' 576) ובהמשכו בש"פ מקץ תשמ"ג (תורת מנחם תשמ"ג עמ' 758) בקשר לשאלה אם המנהג ללכת עם הציצית בחוץ או בפנים בשיחות אלו האריך הרבי מאוד בשק"ט שבדבר ובמנהגי חסידי חב"ד לדורותיהם וכסיכום אמר הרבי: "...ההנהגה בזה היא – לפי המנהג והזמן והמקום וכו' כלומר כל מקום וזמן לפי ענינו. . מכיוון שבימים אלו פשט המנהג ללכת עם ציצית בחוץ הרי בודאי שצריכים ללכת עם ציצית בחוץ...".

ג. בנוגע לנוסח ברכה מעין ג' שאל פעם הרה"ח ר' אברהם לידר מכפ"ח את רבנו האם לשנות את הנוסח ולומר "פרי גפנה מחיתה כו" וע"כ ענה לו רבנו ברורות – לאחר אריכות ובירור השק"ט בענין – "ולמה ישנו ממנהג הכל מפני ראייה שיש להטיל בה ספק?" ומוסיף רבנו "ואפשר יש קבלה אצל אנ"ש שבארה"ק ת"ו מחסידי חב"ד הראשונים שעלו לשם?" (אג"ק חט"ו עמ' תלט).

ד. בעניין המנהג להאכיל הציפורים בשבת שירה מבאר הרבי הקודם באריכות רבה (ספר השיחות תש"ב עמ' 73 ואילך) שהמהר"ל מפראג הורה למלמדים לתת לתלמידים "קאשע" שיאכילו את הציפורים בשבת שירה כזכר לנס שהתרחש בשעת קרי"ס, ובסיום הענין אמר הרבי הקודם כי "הלוואי והיו מחדשים מנהג זה". את הקטע האחרון "הלוואי והיו מחדשים מנהג זה" הורה הרבי בו' תשרי תשמ"ח (היכל מנחם ח"ב עמ' לו) להשמיט מגוף השיחה וזלה"ק:

"לא להעתיק כ"ז עתה – כי כנראה נשתקע המנהג לגמרי וכשם שמצוה כו' כך כו".

כלומר, כיוון שכלל ישראל נוהג באופן מסוים אין לשנות המנהג, וזאת למרות בקשתו של הרבי הקודם "הלוואי והיו מחדשים מנהג זה"⁴.

ה. "במענה לשאלה הא' – בכלל יש להזהר בכגון דא, שלא לפרוץ גדר הנהוג במקום, ובפרט באה"ק ת"ו, אשר עיני ה"א בה מראשית השנה עד אחרית שנה. ובאם אין בזה נוהג קבוע, יש לנהוג מתאים לפסק דין המובא גם בשו"ע לרבנו הזקן הלכות תלמוד תורה סוף פרק א', בהנוגע להלכה, שגם נשים חייבות ללמוד, ולבחור במסכת ששם מובאות הלכות האמורות" (אג"ק ח"ח עמ' תסה).

יושם לב: מול פסק דין רבנו הזקן – "יש להזהר בכגון דא, שלא לפרוץ גדר הנהוג

4. ראה ספר השיחות תשמ"ט ח"א עמ' 222 הע' 118.

במקום, ובפרט באה"ק ת"ו.

ו. ידוע ומפורסם עד כמה חייב ודרש הרבי לכסות הראש בפאה נוכרית דווקא ולא במטפחת וכי"ב, כפי שהסביר פעמים רבות על יסוד חומרת הזוהר הק' שלא תראה אפילו שיערה אחת (וגם בבית – כפי שהדגיש לא אחת) דבר שאיננו יכול להיות כראוי במטפחת. למרות זאת כותב הרבי בנידון – ובהמשך לתוכן האמור לעיל (אג"ק חט"ז עמ' שלא הובא ב"שערי הלכה ומנהג" ח"ד עמ' קמד) "אלא שכמובן צריך לברר העניין במקומה, אם אין זה בגדר פרצה ח"ו".

(מענין לענין מעין אותו ענין יועתק בזה קטע ממכתב הרבי (אג"ק חכ"ז עמ' רנו – וב"שערי הלכה ומנהג" ח"ד עמ' קמה):

"בעניני צניעות וכיוצא בזה, נוסף על גדרי הצניעות שאין לשנותן בכל מקום, ישנם גם כן פרטים התלויים במנהג המקום – תלויים להחמיר, אבל לא להקל כמובן – הנה בזה על כל רב ומורה הוראה במקום לברר ולהורות בנוגע לפועל.

ועוד להוסיף, וגם זה עיקר, שהמוכרח להחמיר, בהתאם לתנאי המקום, לאו דווקא הפירוש שהוא חומרא בעלמא, כי אפשר גם כן שמפני תנאי המקום הרי – מן התורה אסור הדבר" עכ"ה"ק).

ז. פעמים רבות הרבי מציין לגבי המנהגים הנהוגים באה"ק ובירושלים ת"ו שיש לברר אצל זקני אנ"ש שעל אתר שכנראה ידועה להם המסורת מתלמידי אדמו"ר הזקן ואדמו"ר האמצעי שעלו לאה"ק, ובענין זה יש להוסיף ולהדגיש את העובדה דלהלן: רק בירושלים ת"ו קיימת קהילה חב"דית מגובשת מזה דורות – שלא כשאר ריכוזי אנ"ש בעולם שהם לכל היותר בני שני דורות ומלכתחילה הורכבו על ידי יוצאי ערים שונות ורבות!

לאור זה, דומה שמנהג הקיים בחב"ד בירושלים – באין הוראה מפורשת אחרת כמובן – מחייבת בכל מקום.

(בהקשר לזה כדאי לציין קטע מאג"ק של רבנו מיום ו' אדר תשי"ז (- תשורה ר"ח כסלו תשס"א):

"... במענה על מכתבו בו שואל הטעמים לכמה מנהגי חסידים, והנה מנהגים אלו רבים הם ולכמה מהם לא טעם אחד אלא כמה טעמים ולא תמיד אפשר לבארם ככל הצורך בכתב, ובפרט שאין הכרח לזה כיון שבירושלים עיה"ק ת"ו נמצאים כמה מאנ"ש ומזקני אנ"ש, וכשיפנה אליהם בודאי לא ימנעו הטוב מלבאר לו אותם המנהגים כשתתעורר אצלו איזה שאלה בהנוגע להם..."

ח. באגרת קודש מימי הסליחות תשט"ו זכיתי לקבל מהרבי (הועתקה בשערי הלכה ומנהג ח"ג עמ' מח): "במש"כ ע"ד החשבון למספרם – איני יודע המנהג בירות", אבל בכל מדינותינו נוהגין כן בפשיטות במקום שיש איזה צורך או טעם. (וכנראה שמנהג אחר הי' – בזמן ההוא – במקום שו"ת מהר"מ שיק – יו"ד קעא, שו"ת פרי השדה ח"א ג'. ולכן ערערו – שלא לשנות למספרם). ומי לנו גדול מהרמ"א בשו"ת סנ"א, רעק"א וגם החת"ס בס' איגרות סופרים (ע' צג, קה), ובשו"ת חת"ס אה"ע ח"א מג ועוד (הובאו בס' כל בו על אבילות להרב גרינוולד ע' שפא)".

אנו רואים ממכתב זה שלמרות שמנהג "מדינותינו" (כלומר: אתריה דרב) הוא להקל בנושא מסויים – אם מנהג ירושלים ת"ו הוא להחמיר, יש לכאורה, להחמיר. כך גם לגבי מנהג מקומות של מהר"ם שיק ופרי השדה, עיין היטב בגוף המכתב.

ט. להלן צרור נוסף של אגרות קודש שזכיתי לקבל מן הרבי בשעתם ויש להם נגיעה לעניינינו. דומה שגם אלה יוסיפו הבהרה להבנת דעתו הק' של הרבי בענין המנהגים וכו':

1. אגרת קודש מיום י"ח ניסן תשט"ז (הועתקה באגרות קודש ח"ב עמ' תכד). במכתב מפורט בנושא מופיעות המלים דלהלן: "...וכדאי שיוודע פרטים מזקני אנ"ש אשר בסביבתו, ושבתח אשר גם להם ידוע עד"ז".

2. אגרת קודש מיום י"ב מר חשוון תשי"ט הועתקה ב"אגרות קודש" ח"ח עמ' נא: "בשאלתו במנהג משפחת זוגתו שתליט"א... אף שלא שמעתי בתוככי חסידי חב"ד ע"ד מנהג האמור, הנה לאידך גיסא, כיון שמשפחת זוגתו נוהגת בזה, מובא שאין למנעה מלעשות האמור".

3. אגרת קודש מיום כ"א ניסן תשכ"א, לא הועתקה ב"אגרות קודש": "ולשאלתו אודות מנהגי חב"ד באה"ק ת"ו, כבר עניתי בכגון דא כמה מאנ"ש שעל זה ובכגון זה יש לחקור אצל זקני אנ"ש באה"ק ת"ו, לבטח מסורת בידם מרבותיהם חסידי חב"ד". (השאלה היתה לגבי מנהגי אנ"ש המקובלים באה"ק שנראים שונים מן המקובלים אצל אנ"ש ברחבי תבל).

4. אגרת קודש מיום כ"ז מר חשוון תשכ"ב הועתקה באגרות קודש חכ"ב עמ' לא: "... לשאלתו מנהגי אנ"ש בחינוך קטנים כו' – יברר אצל זקני אנ"ש שי' שבסביבתו, כי לא שמעתי במיוחד עד"ז (לבד המוזכר בכ"מ בהנדפסים)..."

ו. המקורות להנהגת המנהגים

כבר אמרנו שמנהגי חב"ד נקבעים אך ורק על ידי כך שרבותינו מגלים לנו ומודיעים

לנו במפורש "כזה ראה וקדש", באותן דרכים שהם מעבירים לנו את שאר הוראותיהם בכל נושא.

מנהגי חב"ד כוללים (כפי שאמר לי הרבי מפורשות ב"יחידות" לה זכיתי ב"ה בחודש תשרי תשכ"ג כאשר העליתי את נושא קיום המנהגים) שלושה מקורות:

1. מנהגים הכתובים בלוח "היום יום..." (כפי שנוכחנו בגודל דיוקם ועד להפליא).

2. מנהגים המופיעים ב"ליקוטים" (כוונת הרבי ל"ליקוטים" שעל בסיסם ערכו לאחר מכן את "ספר המנהגים").

3. מנהגים הכתובים ב"לוח כולל חב"ד" (שעברו הגהה חוזרת ונשנית ע"י רבנו, כפי שהתפרסם כאן מפי הרבי בהזדמנויות קודמות).

והוסיף הרבי: "מה שנוהגים כאן בביהכ"נ אין להוכיח מזה". בהקשר לזה הואיל לספר: "כ"ק מ"ח אדמור"ר הורה לי, להכניס פיוט מסויים⁵ ב'מחזור' והיו מאלה שהיו בלויבאוויטש שטענו שאצל הרבי הרש"ב נ"ע לא אמרו את זה, הגיב על כך הרבי הקודם 'אז דער טאטע (הרבי הרש"ב נ"ע) האט זיך ניט גימישט אין גבאות". הרבי דיבר על כך גם בפומבי (מטור"מ תש"מ שיחות קודש עמ' 655) שאינו לוקח אחריות (בקשר לניגונים) על הנעשה בשעת התפילה ב-"770" ואפילו על ניגונים בשעת ההתוועדות של הרבי עצמו, עיי"ש בארוכה. וכן בהזדמנויות נוספות.

לסיכום: מלבד מקורות אלה הנמנים לעיל לא שייך כל מקור אחר. אך מובן ופשוט, שכאשר כותב הרבי מפורשות - על מנהג כלשהו - בשיחה מוגהת או במכתב השייך לרבים הרי שמנהגים אלו חלים וקיימים, ויש להם את התוקף והשגב והקדושה של מנהגי חב"ד" הקדושים, אלה שקיומם מתנהג בהיצמדות מלאה לדבריו הקדושים של הרבי בהוראתו המפורשת ובאותם פרטים בדיוק.

כאן המקום להצביע על שני פרטים מסוימים:

1. בלקוטי שיחות (חלק י"ז עמ' 427) מופיע הקטע הבא: "עיינ שר"ע אדה"ז מהדו"ב סו"ס א' "יאמר פ' הקרבן מיד כו' ביום כו". וצע"ג שלא ראיתי נוהגין כן, ואולי מפני שלא הביאו אדה"ז בסי' בסדר ברה"נ - אבל וכי מפני קושיא זו יבטלו המפורש בשר"ע אדה"ז

5. לכאורה הכוונה היא לפיוט "אומץ אדיר..." מתפילת מוסף של יום א' דר"ה וזאת מהסיבה הפשוטה. הרבי מעיר בשוה"ג ל"ספר המנהגים" עמ' 62 (מופיע ג"כ ב"ליקוטי מנהגים" הנדפס בסוף המחזור) בקשר לפיוט זה: "הוראה מפורשת מ"ק מ"ח אדמור"ר" לכאורה תמוה א. מה היא ההדגשה "הוראה מפורשת". ב. במה שונה פיוט זה משאר הפיוטים, אלא שיתכן שאכן זה הפיוט שאליו התכוון הרבי בשעת היחידות.

כנ"ל...".

כלומר: אין ללמוד ממה שנוהגים עלמא דבר (שים לב: מדובר בנוהג שהרבי עצמו מעיד על כך - "לא ראיתי" -) למנהג שמפורש בשו"ע.

לתשומת לב: לאור דבריו הקדושים המפורשים של הרבי (- ע"פ שו"ע אדמו"ר הזקן) - כל מי שמברך "הגומל" חייב גם לקרוא את פרשת קרבן התמיד, ומצוה לפרסם!

2. בספר השיחות תשנ"ב (עמ' 437) מתייחס הרבי לתקנת אדמו"ר הזקן שמשתתפי חלוקת הש"ס יגמרו בכל שבוע את פרק קי"ט בתהילים, (וראה שם הע' 11), אנו נוכחים לדעת כי מקור מפורש מחייב בכל מקרה.

[אולי מכאן הוראה לגבי מה שפוסק אדמו"ר הזקן בסדר ברכת הנהנין (פי"ג, ה"ג) לגבי ברכת הגומל לילדת שפוסק שם: "תברך בבית הכנסת של נשים וישמעו עשרה אנשים מבפנים, וראה גם לאגרות קודש (ח"כ עמ' קב), שם הרבי מציין לספר קצות השולחן (סי' סה). אמנם, לכאורה אין הדבר מקובל בדרך כלל בין חסידי חב"ד, אבל חל על זה הכלל שצוין לעיל כפי שהרבי אומר לעיל "וכי מפני קושיא זו יבטלו המפורש?"

ולהוסיף: 1. מכתבו של הגרמ"ל לנדא שליט"א אל הרה"ח יצחק יהודה רוזן שי' "אם היתה הוראה מכ"ק אדמו"ר מי יבוא אחר המלך. באם לא היתה הוראה, אנכי קבלתי מאבי זללה"ה שילדת מברכת בפני עשרה, וכך נהגו בביתנו". 2. ב"כפר חב"ד" (מוסף והגדת לבנך ערב חג הפסח תשס"ז) מספר הרה"ח צבי הירש שי' חיטריק: "ניגשתי לרבי ושאלתי: מתי תברך אשתי ברכת הגומל על הלידה? הרבי ענה כי מאחר שיתפללו תכף מנחה בציבור, שהיולדת תעמוד ותענה קדושה וכו', ואחר כך תברך ברכת הגומל. הרבי התפלל מנחה, ולאחריה שמע את ברכתה".

וכלפי שמועות הפוכות דינן כשמועות בלבד, וכדלהלן בהרחבה. (2 השמועות דלעיל הובאו כאן רק כתוספת וכטפל לדברים מפורשים של אדמו"ר הזקן ושל הרבי).

ז. ה"מקורות" החדשים

לאחרי כל הנ"ל "נולדו" לאחרונה שלושה מקורות חדשים ו"מחודשים" - למנהגים חדשים:

א. הנהגות קודש שראו כביכול אצל הרבי עצמו ("מעשה רב").

ב. מנהגים הנלמדים מעיון בשיחות - הנחות "בלתי מוגה".

ג. מנהגים שדיבר עליהם כביכול בסעודות החג שהתקיימו בדירת הרבי הקודם ("המלך

במסיב'").

ד. שמועות וסיפורים בשם הרבי (לענין זה ראה במיוחד להלן בפרק "תוספת מקורות" שבסוף המאמר).

עיון בכובד ראש בכל אחד מהמקורות הללו יוכיח כי אין כל סיבה להנהגת מנהגים שלנו על פיהם ומכל שכן כנגד מנהגים קיימים ובאופן שהרבי קורא לזה "פריצת גדר". חומרת הדבר בשניים: א. אין שום אחריות לאמינות ה"מקורות" המצוטטים ומותר לפקפק בנאמנותם. ב. לא יתכן לקבוע מנהגים בלי חותם המלך.

ח. הנהגות קודש (מעשה רב)

בהקדמה לסידור תהילת ה' החדש ר' המחודש" מובא הקטע הבא:

"בשולי הגליון נוספו דינים ומנהגים והנהגות כ"ק אדמו"ר נשיא דורנו, כאשר יש סתירה, לכאורה בין הוראות הרבי לבין הנהגתו בפועל, בקביעות וברבים, צויינה בשולי הגליון הנהגת הרבי, שכן היא הוראה לרבים". כמקור לקביעה זו מצויין: ראה תו"מ תשמ"ח ח"ב עמ' 57 והערה 8 [בסופה] ועמ' 72".

ובכן, הבה ונראה את ההטעיה החמורה שבדברים:

"כאשר יש סתירה בין ההוראות לבין ההנהגה בפועל ברבים הנהגת הרבי היא הקובעת".

"ניתי ספר ונחזי". שיחת כ"א כסלו תשמ"ח וזלה"ק:

"... ומטעם זה נהגו רבותינו נשיאינו לסדר התוועדות ד"ט כסלו – באור לכ"ף כסלו ... ומכיון שנהגו כן ברבים ובפירסום – הרי זה הוראה לרבים ...".

ראשית, המדובר כאן הוא על התוועדות שקיימו רבותינו נשיאינו עם החסידים, כלומר הנהגה השייכת וקשורה לציבור ולרבים, אך לא מנהג פרטי ואישי ללא כל קשר לחסידים - וכפי שיבואר לקמן בהרחבת הביאור, וכן נכתב בפירוש בהערה הנזכרת: "משא"כ הנהגות שלא נתגלו לכל" (דוק: "לכל") וראה בסוף הערה הנ"ל על "שלא גילו".

שנית, ועיקר, בשיחה נאמר כאמור ש"מנהג שנהגו בהם רבותינו נשיאינו ברבים ובפרסום הרי זה הוראה לרבים" ומהיכן הקביעה המצמררת שגם "כאשר יש סתירה" בין הוראות הרבי לבין הנהגתו בפועל צויין הנהגת הרבי, שכן היא הוראה לרבים".

היכן כתוב בשיחה ולו ברמז דרמז שהנהגת הרבי היא הוראה לרבים גם כאשר היא

בסתירה להוראותיו הק'?

ושלישית: הנהגה זו שהרבי מדבר עליה בשיחה – קבועה שחור על גבי לבן בספר המנהגים (עמ' 98), לא רק שאין סתירה, אלא, אדרבה ואדרבה!

והרי סיפור הפוך: בספר המנהגים (מנהגי חנוכה, עמ' 71) מובא: "נהגו שהפתילות יהיו בכל יום חדשות" ובשיחת ש"ק פר' וישב תשט"ז (תורת מנחם חט"ו עמ' 303) מובא ש"כ"ק מר"ח אדמו"ר לא נהג כן אלא השתמש כל יום בפתילות הישנות". אתמהה: שנים קודם לכן אומר הרבי שהרבי הקודם לא החליף פתילות, ובספר המנהגים "מנהגי חב"ד" שהוגה ע"י הרבי וי"ל (בשלהי שנת תשכ"ו) **עשר שנים לאחר מכן**, נכתב ש"נהגו שהפתילות יהיו בכל יום חדשות".

הרי לנו שהרבי **ראה** כיצד נהג הרבי הקודם, והזכיר זאת בהתוועדות ונוסף לכך למד מזה הוראה נפלאה בעבודת ה', **ואילו** ב"ספר המנהגים" שהוגה על ידו, כתוב להפך. אמנם צ"ע המשך הדברים שם, עיי"ש, אך לעניננו די בציטוט דלעיל הקובע: "נהגו".

נמשיך ללמוד סוגיא זו ונראה עד היכן הדברים מגיעים:

בשיחת ליל ה' דחומה"ס תשמ"ח (תורת מנחם תשמ"ח ח"א עמ' 245) דיבר הרבי בארוכה על כך ששינה מהנהגת הרבי הקודם בכך שנטל את האתרוג ביחד עם שאר המינים לכל אורך אמירת הלל (ולא רק בשעת ה"נענועים" כפי שנהג הרבי הקודם), **ולאחר האריכות** בגודל החשיבות של הנהגת הרבי (כמובא מהידוע על תלמידו של רב כהנא) **מבהיר הרבי:**

"אף שלכאורה אין זה סדר "לחקות" את הנהגת הרבי – הרי, ראינו גם אצל חסידים הראשונים, שבעניינים הקשורים עם דיוק וזהירות יתרה וכיו"ב שראו אצל הרבי, היו גם הם נוהגים כן".

לפנינו, לכאורה, הוראה לנהוג כפי שנראה לנו שכך נוהג הרבי: ברם (נוסף לכך שזו שיחה בלתי מוגהת):

ראשית, כל ההיתר לחיקוי הנהגת הרבי הוא אך **ורק** כאשר המדובר הוא **בתוספת הידור** או **זהירות יתירה**.

במלים פשוטות: נוסף על כך שאנו חייבים תמיד (הרי זה כל ענינו של "חסיד") להוסיף עוד ועוד בהידור מצוה וזהירות – הרי כאשר הרבי נוהג כך נובע מזה חיוב נוסף בגדר התקשרות לרבי.

שנית, ועיקר, המנהג לאחוז את האתרוג רק ב"נענועים" **מופיע בספר המנהגים** (עמ')

67) – ולפני כן בלקוטי מנהגים של הרבי – וזה המחייב אותנו, וה"קושיא" לכך, לכאורה, הייתה צריכה להיות משם, אך כאשר נתבונן בשיחה הנ"ל נבחין שאין כל איזכור לכך. הרבי רצה להתייחס למקור שממנו נלקח אח"כ לספר המנהגים ותוך כדי כך גילה לנו כיצד הדבר נכנס לספר המנהגים והפך להיות מנהג חב"ד. לאמור: מנהג חב"ד הוא רק כאשר יש לנו מקור לדבר והוראה מפורשת – ורק זה מחייב אותנו, ואילו "מעשה רב" יכול להיות מקור לרבי עצמו הקובע את זה כמנהג חב"ד.

כלומר, כל הנאמר ב"ספר המנהגים" הוא לאחור שהחליט רבנו איזו הנהגה מהנהגות הרבי הקודם ראויה גם לנו חסידי חב"ד ואיזו נשארה "עם זכות יוצרים" רק לנשיאי חב"ד.

ברור שאילו היה ידוע לנו מנהג אחיזת האתרוג רק מהנהגתו של כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ – לא היה זה מנהג חב"ד, וכמו הנהגות אחרות של הרי"צ (כגון הליכת ד' אמות בעת עטיפת הטלית).

אגב: בענין זה נפוצה טעות בהבנת נקודת עצם הנושא. לא מעצם הנהגתו של הרבי הקודם אנו למדים את המנהג, שהרי, וכפי שאמר הרבי, הדבר היה קשור למצב בריאותו. האם, למשל, הנהגת הרבי הרי"צ לגבי תפילות שונות שישב בהן ואף אם בדרך כלל יש לעמוד בהם (זאת מפני מצב בריאותו כמובן) מהווה לנו הוראה משום "הואיל ונפיק"?

אלא.. מהנהגת הרי"צ אנו למדים כי יש לנקוט זהירות רבה לבל ייפגם האתרוג, ואחיזת האתרוג בזמן אמירת ההלל עלולה לפגוע, ולו במידה מסויימת ובמצבים מסוימים, בהדר האתרוג, וד"ל.

ישנם אשר "תואנה הם מבקשים" ומנפנים בקטע ממכתב רבנו להגרש"י זווין זצ"ל המופיע בלקוטי שיחות (ח"ט עמ' 282) ולצורך העניין נעתיק אותו כאן כלשונו:

"במ"ש אודות מנהגי הגבה וכו' – כנראה ממכתבו כבר הנהיגו זה בביהכ"נ איזה פעמים ובטענה שכן נוהגים בביהכ"נ בו התפלל כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקלה"ה נבג"מ ז"ע, - והנה אף שלכתחילה אולי צדקו טעמי כת"ר לשלילת שינוי המנהג ובפרט שכן נהגו זקני אנ"ש בדורות שקדמו בבואם לאה"ק ת"ו. אבל הבעיא עתה – האם יש לנגוע בנקודת ההתקשרות של מי שהוא לרבנותו נשיאינו. . וכנ"ל עיקר הנקודה בהאמור הוא, להחזיר עתה המנהג לכמו שהי' ה"ז מחליש העמדה שצריך להשתדל להתנהג במנהגי ביהכ"נ של כ"ק מו"ח אדמו"ר".

ובכן, המדובר כאן הוא בזמן עשית ה"הגבה" לפני קרה"ת או לאחריה (המחלוקת בין המחבר להרמח"ל), אחב"י הספרדים וכן חלק מחסידי פולין נוהגים להגביה לפני קרה"ת

וכך נהגו גם חלק מחסידי חב"ד בירושלים כנראה על פי מסורת מהחסידים בדורות עברו, כאשר הצטרפו לציבור (בביהכ"נ חב"ד בשכ' מאה שערים) עוד מאנ"ש שינו את המנהג בטענה שכך נוהגים בביהכ"נ של הרבי, כאשר גילה הרב זווין את השינוי כתב על כך לרבי ובטענה שצריך להחזיר את המנהג לקדמותו, על כך כתב לו הרבי **שלכתחילה אולי צדקו דבריו** בגלל מנהג זקני אנ"ש וכו' אך כיוון שכבר השתנה המנהג הרי שאין מקום לשנות את המנהג כי **החזרת המנהג** יביא פגיעה בהתקשרות וכו', והרבי חוזר על כך ומדגיש זאת בסיום במכתב שוב שהבעיה כאן היא להחזיר מנהג שכבר הונהג אך מובן ופשוט שאין כאן ראייה שצריך לשנות לכתחילה מנהג הנהוג כבר על סמך ההנהגה בביהכ"נ של הרבי.

יש להעיר: גם המנהג הקודם לא היה רווח בירושלים, גם לא אצל כל החסידים וגם לא אצל כל חסידי חב"ד.

הבהרה מהותית נוספת ילמד המאורע הבא: באג"ק ח"כ (עמ' לט) מופיע מכתב רבנו אל הרה"ח רבי יעקב לנדא זצ"ל ובשוליו הערה לתוכן המכתב:

"ביום ב' דר"ה תשכ"א דובר בנוגע להוספת ה'שפיץ' ב'שברים' שבתק"ש (כלומר שלוש קולות ועוד חצי קול) שנעשה ע"י כ"ק אדמ"ר, ושבהמשך לזה שאל רבנו את הרה"ח ר' אליהו לנדא שיח"כ יציב נוהגים בביהכ"נ של אביו, ע"כ ענה הנ"ל שאביו עצמו הוא התוקע ושתוקע ללא ה'שפיץ'. לאחר החג כתב הרה"ח ר' אליהו לנדא לאביו מה שארע ובעקבות כך כתב הרה"ח ר' יעקב לנדא זצ"ל לרבנו ". ר' יעקב רש"ל מריגא . . ענה לי, מה אכפת לי "ער בלאזט דאך" און נאכטאן, הלא לא נהוג אצלנו, חשבתי שגם עניין השברים הוא עניין השייך רק לרבי . .".

ע"כ עונה לו רבנו (אג"ק ח"כ עמ' לט) וזלה"ק: "אף שכן הוא בהנהגות שלעצמו – צע"ג אם כן הוא במה שעושה להוציא אחרים (עכ"פ – גם אחרים) ובמ"ע מה"ת ובפרהסיא, ועאכר"כ – בתק"ש (ולא בהברכה) שכא"א מקיים המצוה, והרי שומע השברים באופן כו'. וק"ל".

כלומר, על מה שכתב הרב לנדא "שהוא עניין השייך רק לרבי" ואין ענין לתקוע לפי הרגש, עונה לו רבנו מפורשות שהצדק איתו "כן הוא בהנהגות שלעצמו", אך יוצא מן הכלל כאשר המדובר הוא "במה שעושה להוציא אחרים . . ובמ"ע מה"ת ובפרהסיא . .". כלומר, ההצדקה לשנות הלכה או מנהג ע"פ "מעשה רב" היא כאשר הרבי מוציא בכך את הקהל = אותנו. והגיון החילוק בזה פשוט ומובן מאליו, והרי זה, אגב, בדיוק כמו הענין של מועד ההתוועדות י"ט כסלו שעליו דובר בראש פרק זה.

אשמח לשתף את הקוראים בסיפור דלהלן, שגם ממנו נלמד כי הנהגה של רבי שהגיעה

אלינו בדרך מסויימת – גם כשאין ספק בקיומה – אינה הופכת להיות "מנהג חב"ד".

הרה"ח ר' חיים שטרן ז"ל התקרב לחסידות חב"ד, ולפני כניסת בנו שיחי' למצוות ביקשני לחבר עבורו "דרשה" לחתן הבר מצוה, בין השאר הוזכר בה כי מנהגנו בחליצת התפילין לחלוץ ג"כ איזה כריכות מהזרוע (בנוסף לכף היד) וזאת על סמך המסופר מהנהגות הרבי הרש"ב נ"ע ב"אשכבתא דרבי" עמ' 61 עיי"ש (הלכה זו מופיעה בקיצשו"ע ס"י ס"כ).

במכתב שכתב הר"ח שטרן לרבנו הזכיר גם את העניין הנ"ל. ע"כ משיב לו רבנו בשוה"ג למכתב מיום ו"א תמוז תשכ"ג (תשורה שטרן מיום ט' כסלו תשס"א) וזלה"ק:

"מזכיר במכתבו דמנהגנו להסיר קודם חליצת תש"ר גם כמה כריכות מהזרוע (לא רק מהאצבע. ודלא כבהנחתן) ובודאי ראה או שמע כן כו', ות"ח אם וידיעני בפרטיות, כי לא שמעתי בזה, [תלוי בשתי הגירסאות בכתהאריז"ל, הובאו באחרונים לאר"ח סכ"ח]."

כלומר למרות שכך נהג הרבי הרש"ב נ"ע אין מכך כל ראייה – "לא שמעתי בזה", כל אחת משתי האפשרויות – אם ש"ק אדמו"ר מוהרי"צ נ"ע לא נהג כאביו ואם שהרבי לא נהג (כי לא שמע) מהרבי הקודם – מביא אותנו למסקנה הפשוטה שמנהג של רבי, שלא נקבע כמנהג לרבים, אינו מחייב את אנ"ש.

ט. "הנהגת הרבי בקביעות וברבים"

הטעיה חמורה נוספת קיימת בהקדמה לסידור "תהילת ה'" המחודש, כצידוק ליצירת "מנהגים" באיצטלה של "מנהגי הרבי";

השיחה, שאליה מפנים, מדברת על "פרסום" ו"גילוי" (ראה גם בעמ' 72 שבתורת מנחם המוזכרת בהקדמה) – על ידי הרבי כמובן, הרבי פרסם וגילה את המנהג, זה פשוטו של מקרא, כפי שהזכרנו לעיל הצירוף של "פרסום" ו"ברבים" מהווה הוכחה מוחצת נוספת לכך שאין הכוונה להתנהגות ב"פרסום" במשמעות של "וברבים" (שהיא מלה נוספת במשמעות שונה מקודמתה) וכך גם משמע מהקשר הדברים, אלא במשמעות של פעולה – פרסום ע"י הרבי – ואילו בהקדמה הנ"ל נוצר צמד חדש "בקביעות וברבים" (כאשר המלה בפרסום הושמטה ובמקומה הונכסה המלה "בקביעות"), כדי ליצור את הטעות שמדובר על הנהגתו לעצמו ובלבד שתהיה ב"קביעות" וברבים, אף אנו נתפוס את השור בקרניו" ונבחן את המושג ב"קביעות", היצירה החדשה שלנגד עינינו:

המושג קביעות כפי המובן גם ל"בן חמש למקרא" הוא שהנהגה מסוימת נעשתה באופן קבוע פעם אחר פעם ללא כל שינוי (אגב, בש"ק פר' בהר תשמ"ט (תורת מנחם תשמ"ט ח"ג עמ' 158 - מוגה) אמר הרבי שהביטוי "מנהג" עצמו מדגיש רגילות וקביעות עיי"ש

באריכות). אך דא עקא שחלק מ"מנהגי הרבי", המובאים בתחתית העמוד של הסידור, נמצאו סותרים למקורות שונים, ונשאלת שאלת תם: אנו לפי איזו "הנהגת הרבי" ננהג?!

לדוגמא:

א. ב'אוצר מנהגי חב"ד' מובא שהרבי לא אמר קדיש (בשנות האבלות תשכ"ה תשמ"ט) בין ספר לספר באמירת תהלים בליל הושענא רבה ואילו ב'התקשרות' (משנת תשס"ו) מובא שהרבי אמר קדיש בין ספר לספר באותן שנים.

ב. בקובץ 'מנהגי מלך' (שרבים רואים אותו כ"בר סמכא") מובא (בעמ' 14): "קם ל'ויברך דוד" עוד לפני הללוי' הללו אל- בקדשו" ואילו בסידור הנ"ל מובא בעמ' יט "ברוך ה' לעולם – יעמוד מכאן (מנהגי הרבי)".

ג. בסידור רבנו הזקן (מהדורת הגר"י רסקין עמ' קסז הע' 375) מובאים שני גירסאות משני מקורות על אופן החזקת הס"ת ע"י הרבי בהיותו ש"ץ באמירת שמע ישראל שבהוצאת הס"ת.

ד. ב'מנהגי מלך' נאמר שכ"ק אדמו"ר נוהג להתיישב באמצע "מזמור לתודה" ובסופו נכתב "תיקון" (!?) שנוהג להתיישב **לאחר סיום** אמירת "מזמור לתודה".

ובכלל, כל העוקב אחרי פרסומים שונים ואמירות שונות על מנהגים שונים של הרבי – כולם "עדות ראייה" – יראה סתירות רבות.

גם אם נניח שכל המקורות לעיל מדוייקים בתכלית האמת הרי שכדי ליישב את הסתירות מוכרחים אנו לומר שיתכן והתרחשו בזמנים שונים, כך שלא תתכן "קביעות" אם לא מה שהרבי קובע לנו בצורה ברורה ומפורשת ובדברים שנחתמו בגושפנקא דמלכא!

י. מה אתה רואה

יורשה לי לספר סיפור: בעת שהותי בחצרות קודשנו בתשרי תשכ"ג פגשתי באחד הימים את המשפיע הרה"ח ר' זאב גרינגלאס שיחי' – ישלח לו ה' רפואה שלמה – ושאלתיו, בשולחן ערוך (סי' קט סעי' ב וסי' קיג סעי' ג) פוסק אדמוה"ז שבאמירת "ואנחנו כורעים" שבתפילת "עלינו" צריכים לכרוע, ואילו לפי ראות עיני אין הרבי מתנהג כך, השיב הרב גרינגלאס: "לעולם אינך יכול לדעת מה ראית ומה לא ראית. עוד מלפני הנשיאות עשה הרבי שכל מנהג שנוהג הסתיר אותו בתכלית שלא יראו אותו נוהג בצורה זו או אחרת, כך, שגם אינך יכול לדעת בבירור כל הנהגה".

ברור, איפוא, ששינויי הגירסאות דלעיל אינם רק משינוי זמנים אצל הרבי, אלא

מהבחנה מוטעית של הרואה, וכלפי כך נביא מס' דוגמאות:

1. בתשורה מיום ט"ו מנ"א תש"ס (עמ' יט) מסופר: ". . . ליל ש"ק שלפני י"ד שבט "שנת הארבעים" ניגן הש"ץ ניגון על הפסוק "ארבעים שנה אקוט וכו'", הוציא הרבי את המטפחת מכיסו ומחה דמעות שזלגו מעיניו הק'. ". ואילו בגל" בית חיינו" (מס' 26 עמ' 7) מסופר: ". . . בסיום המלים "ארבעים שנה אקוט בדור" וגו' החל לומר זאת בניגון "מארש נאפוליאון" וכ"ק אדמ"ר שליט"א החל מניף בידו וכל הקהל הצטרף בשירה אדירה. . .".

ואם היו אכן שני המקרים – מדוע התעלם כל אחד מהמספרים מן האירוע השני, שנראה, לכאורה חשוב מאוד ובולט לעין כל.

2. בגל" בית חיינו" (מס' 124) תחת כותרת היום "יום שני ט"ו בשבט (תשנ"ב)" – מופיעה כותרת מרעישה וזועקת "מאמר (כעין שיחה)!!" ולאחריה התיאור הבא: ". . . בסיום תפילת ערבית פנה הרבי לעבר הסטנדר. . . ומיד הכינוהו לשיחה. . . בעת השיחה אחז הרבי במפה שהיתה ע"ג הסטנדר. אח"כ דיברו בין חשובי החסידים שהיה זה מאמר כעין שיחה! [ידוע, שבעת אמירת המאמר אוחד הרבי במטפחת או במפה!] ע"כ התיאור המרגש, אלא שלמרבה הצער, הצצה חטופה בוידאו (מס' 105# שכל המעוניין יכול לרוכשו) תנפץ את כל ה"חלום", לא "מטפחת" ולא "מפה", "לא דובים ולא יער", שני ידיו הק' של הרבי נראות בבירור על גבי הסטנדר לאורך כל השיחה ללא כל "מטפחת" או "מפה" כלשהי.

רק לשם "הבהרה בעלמא", המדובר כאן הוא ביומן שיל" בשעתו ומסתבר שעיינו בו אנשים שנכחו ג"כ בשעת מעשה, בדיוק כפי ש"ראה" זאת מיודעינו הנכבד "כותב היומן".

3. בכל נסיעותיי לרבי התאמצתי (וכן ביקשתי מאחרים) לראות ולבדוק אימתי נוהג רבנו להגביה רגליו הק' בעת אמירת "קדושה". בכל שלושת הפסוקים או רק בחלקם, והאם קיים שוני בתפילות מסוימות. ובכן, בכל נסיעותיי לא היה מקרה אחד הדומה למשנהו, כמעט בכל פרט ופרט, לפי ראות עיני ועיני חבריי, כמוכן.

4. בד' ניסן שנת תשמ"א התקיים בנוכחות הרבי מעמד "ברכת החמה", ובהתוועדות שהתקיימה לפני כן בש"ק פר' תזריע (שיחות קודש עמ' 24) עורר הרבי בנוגע ל"סדר ברכת החמה" שהיות ויש חילוקי דעות בנוגע לברכת "שהחיינו" לכן, יאמרו "שהחיינו" וכדי לצאת מכלל ספק הפנה הרבי לדברי אדמ"ר הזקן בשו"ע אר"ח סת"ר ס"ו שילבשו בגד חדש או יאכלו פרי חדש ויכוונו גם על זה.

באחת ההתוועדויות שהתקיימה בתקופה שלאחר "ברכת החמה" (ש"ק פר' בחוקותי, שיחות קודש עמ' 464) העיר הרבי על כך "שהיו שטענו שהיות ולא ראו על הסטנדר תפוח או תפוז ולא ראו שלבשתי בגד חדש הרי מכאן הוכחה שלא צריך פרי או בגד חדש כדי

לברך שהחיינו" ומיד הבהיר הרבי "זאג איך, אז איך האב בפירוש אנגעטאן א מלבוש חדש און דערנאך געמאכט ברכת שהחיינו".

הרי לפנינו דוגמא, ברורה כשמש, שאדם שראה את הנהגת הרבי (ועל סמך זה קבע הלכה), אך למעשה לא ראה כלום!

המורם מן האמור, זכור האי כללא! לעולם אינך יודע מה אתה כן רואה ומה אינך רואה!

ודאי זו סיבה נוספת שלקביעת מנהגים על פי מעשה רב, צריך להיות רבי – לא רק כדי להבחין מה שייך לרבים, אלא, פשוט, כדי להבחין מה הוא באמת ה"מעשה רב". ולהוסיף:

קביעת מנהגי הרבי, כביכול על פי מה שראו העיניים מופרכת אפוא לא רק מעצם הסבירות לטעות בהבחנה, אלא, יתרה מכך, העובדה שהרבי לא טרח להביא לידי כך שלא תהיה טעות – מוכיחה כאלף עדים שהרבי לא רצה בכך ולכן הסתיר עצמו במידה זו או אחרת.

ולסיום, ראוי להתבונן בעובדה הבאה: מי לנו יותר מרבנו שהנהגות חותנו הרבי הקודם היו יקרות לו מפז ובכל זאת שינה מהנהגות רבו ולדוגמא:

1. הרבי הקודם נהג שלא יהיה כיסוי על התפילין של יד בשעת התפילה ואילו רבנו נהג להיפך ("ברבים ובקביעות") כידוע לכל מי ששהה בבית חיינו.

2. הרבי הקודם נהג בשעה שעלה לתורה לא לגעת ב"עץ החיים" של הס"ת אלא ע"י הטלית ואילו רבנו נהג להפך ("ברבים ובקביעות").

3. הרבי שינה את הקשר בתש"י מכפי שנהג הרבי הקודם.

ועוד מקרים כהנה וכהנה.

אם מחקים אפוא את הרבי – יש לחקות אותו גם בזה.

לסיכום: לא יתכן שמאן דהוא יקבע "מנהג" על פי מה ש"זכה" לראות, או שראו אחרים, גם אם הם רבים.

יא. דוגמה חמורה - "קלאץ קשיא"

בספר המנהגים (עמ' 9) כתוב: "לאמירת ברוך שאמר אוחזים ב' הציצית שלפניו ביד שמאל" ואילו בסידור המחודש (עמ' 30) כתוב במנהגי הרבי: "יאחז ב' הציציות שלפניו

ביד ימין".

וכאן באה "קלאץ קשיא", אם הרבי עצמו נהג להחזיק הציצית ביד ימין מאז ומקדם, מדוע בספר המנהגים שנדפס לראשונה רק בחי אלול תשכ"ו והוגה ע"י הרבי, נכתב שמנהג חב"ד להחזיק ביד שמאל?! תמיהה עצומה! אלא, על כרחך אין לנו אלא דברי בן עמרם כיצד עלינו לנהוג, וקביעת "מנהגי חב"ד" – על כל משמעויותיו הנשגבים של המושג על יסוד ראות עינינו בניגוד מוחלט להוראתו הקדושה, אינה אלא דבר חמור!

ולהוסיף:

א. הרבי התפלל לפני התיבה במשך רוב שנת תשכ"ה תפילת שחרית מידי יום ביומו וראו מאות פעמים כיצד נוהג הרבי באחיזת הציצית. כיצד אפוא "העוז" עורכי "ספר המנהגים" לכתוב במסגרת ספר מנהגי חב"ד לכלל אנ"ש עם גושפנקא דמלכא את ההיפך המוחלט? האם לא שמו לב העורכים למה שקובעי המנהגים החדשים ידעו?! מדוע לא תיקן זאת הרבי בעוברו על החומר כפי שהדבר היה נהוג אז בהוצאות של קה"ת?

ב. בהיותי בחודש תשרי תשכ"ח אצל כ"ק אדמו"ר המתנתי יחד עם כל שאר הנוכחים בחדר היחידות של הרבי הרי"צ נ"ע לפני הכניסה למרפסת הסוכה לסעודת החג של הרבי, בזמן ההמתנה סיפר לי הרה"ח ר"א פאריז ע"ה שנכח כאשר הרבי הקודם התעטף בטלית ובשעת העטיפה פסע ד' אמות (ע"פ ההלכה יש להמתין שיעור זמן כדי הילוך ד' אמות ואילו הרבי הקודם הלך בפועל ד' אמות), הרי לנו הנהגה של הרבי בקביעות – אשר ודאי עוד רבים ראו אותה בהזדמנויות שונות ואף פרסמו על כך כדרכם של חסידים, ולא שמענו שהנהגה זו הפכה ל"מנהג חב"ד"! מה שונה ה"פומביות" של החזקת הציצית בברוך שאמר מן הפומביות של הסיפור הנ"ל? וכי ההבדל הוא כמה אנשים הבחינו בכל אחת מהם? שמא ההבדל נקבע בין 10 אנשים למאה אנשים? או שרק הווידיאו קובע? ומה יעשו אלה שלא זכו גם אחרי המצאת הווידיאו לראות הנהגה זו או אחרת, וסומכים לתומם רק על ספר המנהגים בלי לדעת משאר ה"מקורות". ומעניין: ודאי גם הרבי ידע על מנהג חותנו (ואולי אף הוא עצמו נהג כך) ולמרות זאת לא קבע אותו כמנהג חב"ד.

על פי כל הנ"ל ודוגמאות רבות שכל אחד יוכל למצוא אותם ובהדגשה על שני הנושאים העיקריים המתייחסים לשינוי מנהג בהסתמך על הנהגת הרבי – א. תאריך התוועדות בקשר ל"ט כסלו וב. אופן התקיעות ב"שברים" כנ"ל בארוכה – ניווכח כי הצד השווה בהצדקת השינוי הוא מסיבה אחת ופשוטה, המדובר הוא על הנהגה הקשורה ושייכת לנו החסידים ושלכן זו ורק זו הסיבה לשנות מנהג על סמך הנהגת הרבי וזו גם הסיבה להדגשה בביטוי "ברבים ובפרסום", כלומר ששייכת לנו ה"רבים" וגם אלה רק כאשר יש

בהם תוספת "הידור" ו"זהירות".

נזכיר שוב ושוב ביחס לגודל החשיבות בליקוט המנהגים וביחס לשגב המנהגים עצמם – דברי הרבי הקודם שלשם כך (ליקוט המנהגים) דרוש "אדם פנימי עמוק מסודר יסודי בעל דעה רחבה ועמוקה".

ותמוה: מה גודל ה"מומחיות" בליקוט המנהגים שכבר כתובים ומפוזרים בתורת רבותינו, או שנראו, כביכול, לעיני הכל? אלא, שכאשר כתב הרבי את ה"ליקוט" (היום יום...) הרי לא רק שליקט אלא בכך קבע אילו מנהגים הם "ברבים ובפרסום" ואילו שייכים רק לרביים, ואילו מנהגים נכללים בגדר "מנהגי חב"ד" המחייבים את הכל!

למלאכה זו אכן דרוש "אדם פנימי עמוק" שתהיה לו הסתכלות נכונה בכל התנאים הדרושים, לליקוט זה אכן דרוש "רבי" שהוא ורק הוא יכול לקבוע ולהבחין איזו הנהגה שייכת לכלל ואיזו שייכת ל"נשיא חב"ד בלבד".

יב. יש מה לחקות

לסיום ראוי לציין מספר הנהגות שנהג בהם רבנו על פי כל הכללים המנויים לעיל ("בקביעות ובפרסום") ומשום מה דווקא מנהגים אלו (וידע איניש בנפשיה הסיבה לכך) לא נהוגים כל כך או שכלל לא נהוגים. היה רצוי בהחלט שכל ה"שפיצים" יחקו בכך את הרבי כביטוי לעוצם התקשרותם, אם כי אין בדברים האלה שום הפגנתיות מהפכנית ורעשנית:

1. להסתכל בתוך הסידור לאורך כל התפילה כולל חזרת הש"ץ.
2. לקחת "מסכת" בחלוקת הש"ס של י"ט כסלו ולסיים (וגם לומר פרק קי"ט כל שבוע, כאמור).
3. לעמוד בשעת קריאת התורה (מנהג שנהג עד שנת תשל"ח והופסק מסיבות ידועות בדיוק כפי שלא ברך "הגומל" לאחר ר"ח כסלו תשל"ח).
4. לא לצאת לנופש!!!
5. בשעה שהולך ברחוב שפתותיו הק' ממלמלות ללא הרף (מנהג שראו בעיקר עד תשל"ח שאז החל לנסוע ברכב לביתו), ראה גם "היום יום..." כ"א כסלו. ז', "א טבת. ט' אד"ר. ז' אד"ש.

[אגב: שתיים מתוך הנהגות קודש אלו פרסמתי בשעתו ביומן "תשרי תשכ"ג" שזכה להגהת הרבי: ". כ"ק אדמו"ר שליט"א אינו מסיר עין מסידור התפלה, וגם בזמן אמירת

הש"ץ הנו עוקב אחרי הדברים . " . וכן: " . כשהרבי הולך בדרכו – ללא כל ליווי ובצעדים מהירים שפתותיו מרחשות. כפי הנראה הוא משנן ללא הרף דברי תורה, מאלה שסגולתם באמירתם בפה . "]

6. סיומי מסכתות בימים מסויימים – בהתאם להדרנים שהושמעו בהתוועדויות, גם וכולל סיום הש"ס כולו.

7. להתענות בה"ב.

8. מאז תשמ"ח נהג הרבי להתפלל בציבור כל יום (אולי יאמרו שנוהגים כפי שנהג בשנים הראשונות ואילו לגבי עמידה בקריאת התורה – כפי שנהג אחרי כן).

9. הנהגתו המופלאה בהידור שבהידור בקשר למצות "כבוד אם".

במקום זה קופצים על "מציאות" שונות ומשונות – גם לא ברורות עובדתית – שיש בהם הפגנתיות והבלטת הישות העצמית.

פעמים רבות התבטא הרבי בחריפות על כך שמשתכלים עליו בשעת התפילה, עד כדי כך שבהתוועדות י"ג תשרי תשמ"ג (תורת מנחם תשמ"ג ח"א עמ' 147) התבטא הרבי בין השאר: "... מפעם לפעם ניסיתי להעיף מבט כדי לרמז שהנהגה זו היא היפך הרצון, כלומר, לא רק שלא לרצון אלא אדרבה היפך הרצון! וגם זה – ללא הועיל, הנהגה זו היא היפך הרצון אפילו כאשר לא מדובר אודות זמן התפילה ...". ובהתוועדות כ' מ"ח תשד"מ (תורת מנחם תשד"מ ח"א עמ' 484) התבטא הרבי שהנהגה זו היא "חיצוניות שבחיצוניות".

הפעם הראשונה – כמדומני – שהתייחס הרבי לכך, הייתה, בהתוועדות ש"ק פר' מקץ תשכ"ז (שיחות קודש עמ' 243), ובין השאר אמר הרבי (בלתי מוגה): " . ישנו מנהג אצל ה"שפיץ חב"ד" . . שלא שיערום אבותינו . . הגמ' אומרת "אסור להסתכל בפני נשיא" וב'ירושלמי' נאמר יתרה מכך "ראוני נערים ונחבאו" . . מילא 'ירושלמי' אינו מחויב לדעת, אבל "אסור להסתכל" נאמר הרי בגמ' 'בבלי' . . אעפ"כ מתנהג הוא אחרת . . א"כ ממה נפשך או שמעוניין לעשות מפלוני - צחוק, או שרוצה להראות שהוא ע"ה שאינו יודע מהגמ' הזו . .".

משיחה זו עולה דבר פשוט: כאשר מתבוננים בפניו הק' של הנשיא ולפי זה מחליטים כיצד תהיה הנהגה בתפילה, הרי זו מצוה הבאה בעבירה, נוסף לכך - והוא עיקר - מכאן הוכחה מוחצת שהרבי עצמו לא "סמך" על כך שילמדו כיצד לנהוג ע"י הסתכלות בהנהגתו שכן זה היפך השר"ע והיפך ההלכה. מובן, אפוא, שבהנהגתו לעצמו לא התכוון כלל שזו תהיה הוראה לרבים.

וכבר התבטא הרבי הרש"ב נ"ע על אותם אלו המחקים אותו "איך האב ניט האלט אז מען מאכט מיר נאך" (המלך במסיבו ח"א עמ' שז ושם הע' 6, אוצר מנהגי חב"ד עמ' נג).

ירושה לי להביא כאן רעיון שמקורו בחסידות הכללית. בפ' מטות, אחרי מלחמת ה' במדין, מסופר (במדבר, לא, מח והלאה) כי שרי האלפים והמאות הקריבו לה' את כלי הזהב שלקחו מן השלל. בהמשך מספרת התורה כי "אנשי החיל בזזו איש לו". שואל הרה"ק רבי בונם מפשיסחא: וכי התורה מספרת בגנותם של ישראל, והרי מדובר בצדיקים (רש"י, לא, ג)? אלא – אומר הרה"ק מפשיסחא – התורה באה ללמדנו כי אין ענין בחיקוי... ונראה לענ"ד להמתיק ע"פ התניא קדישא, ראש פרק כח: "ואל יהי שוטה לעסוק בהעלאת המדות של המחשבה זרה כנודע, כי לא נאמרו דברים ההם אלא לצדיקים" עיי"ש היטב. נזכור כי קרבן שרי הצבא בא "לכפר על הרהור הלב" (רש"י, לא, נ). לאמור: צדיק הדור עושה פעולות שונות למען הדור, ומובן שאין כל סיבה לחקות אותו, ומי שמחקה אותו אינו אלא שוטה, כפסק גדול הפוסקים בנגלה ובנסתר!

ג. שיחות "בלתי מוגה"

נקדים ונאמר: דבר ברור הוא אשר ה"הנחות בלתי מוגה" הינן חלק בלתי נפרד מתורתו הקדושה של הרבי והן אמת לאמיתה, ובוודאי מעוררות את הלומד להתעמקות בתורת ה' ועליה בקודש, אבל אינן אמורות לשמש "ספר המנהגים". הסיבה לכך נעוצה במספר נקודות המגדירות את ההבדל בין השיחות המוגהות לשאינן מוגהות (שלכל אחת מהן ניתן למצוא דוגמאות מדברי הרבי עצמו):

1. השיחות שאינן מוגהות יתכן שלא נקלטו אצל השומעים בצורה נכונה ומדייקת וכבר היה לעולמים.

2. השיחות שאינן מוגהות יתכן שנאמרו כמשנה ראשונה.

3. השיחות שאינן מוגהות יתכן שנאמרו כהוראת שעה וואו לאנשים מסויימים. רק כאשר מגיה הרבי את השיחה ומתפרסמת בגושפנקא דמלכא – סרות כל ההסתייגויות האמורות.

4. נוסף לכך: שיחה בלתי מוגהת אינה מגיעה בהכרח – ובוודאי לא עד השנים האחרונות - לידיעת כל הציבור. עובדה היא שעד היום מתפרסמות שיחות קודש מהתועדויות שלפני עשרות שנים שלא ידעו עד עתה על תוכנן כלל וכלל! כך שלא יתכן שיש בהן הוראות לרבים בענייני מנהגים.

כל האמור שייך, כמובן, גם לגבי סרטי ההקלטה או ווידאו.

כבר הודיע רבנו כי "אין דרכי לפסוק דינים" ו"בכלל, אין עניני פסקי דינים" ולמרות שנפוצו משמו כו"כ פסקי הלכה כבר הורה כי "השמועות – כמה מהם אינן נכונות כלל".⁶

הנה:

1. בש"ק פרשת חו"ב תשמ"ו (תורת מנחם תשמ"ו ח"ד עמ' 53 ואילך) ביאר הרבי פירש"י על הפסוק (חוקת כ, כב) "ויבאו גו' הר ההר". בתחילת הביאור אמר הרבי (בלתי מוגה!):

"בנוגע לשאלה זו . . . כבר דובר על זה לפני כמה שנים (ש"ק פר' חו"ב תשל"ז, שיחות קודש עמ' 176 סעי' חי ואילך) אמנם כשמעיינים ברשימה (=בהנחה) הרי התירוץ שמופיע שם אינו מובן כלל... יתכן אמנם שהסיבה לכך מפני שחסר ברשימה הנ"ל, או שתירוץ זה נאמר "לחידוד", אבל גם אם לאו – הרי מצינו אפילו אצל גדולי ישראל שחזרו בהם מדברים שאמרו מקודם לכן, מפני הטעות כו' וכידוע מ"ד הרמב"ם בא' מתשובותיו – במענה לשאלה וקושיא על פס"ד בספרו לאחר שהשיב על השאלה והוכיח את אמיתתו של הפס"ד שבספרו – ש"ראוי לחפש בדברי ולבדוק אחרי . . . וטובה גדולה עשיתם עמדי אתם החכמים, וכל מי שימצא דבר ויודיעני, טובה יחשב כו' . . . וממשיך הרבי . . . ואעפ"כ למרות שהתירוץ בעניין הנ"ל אינו מובן כלל – רשמו והדפיסו כן והניחוהו ע"ג המדף . . . ובמשך כל השנים לא נמצא א' שיעורר שתירוץ זה אינו מובן כלל . . .".

2. ב"והאר עינינו בתורתך" עמ' קפה וש"נ (נדפס לאחר מכן בגל" כפר חב"ד" מס' 1213) מופיע תצלום "מענה" על שאלה שהתפרסמה בקובץ "הערות" תורת"ל מאריסטאון וז"ל השואל: "בהנחה של התוועדות ש"פ ויצא תשמ"ג כתוב שהרד"ץ היה מהיחידים שקיבל סמיכה מאדמו"ר ה"צ"צ, ואילו ב"ספר התולדות אדמו"ר מוהר"ש" עמ' פא כתוב, שהרבי המהר"ש נתן סמיכה לרד"ץ?" על כך השיב הרבי (למערכת, בכך תוקן לאחר מכן ב"הנחה" שם עמ' 543) וזלה"ק: "צ"ל (סמיכה מאדמו"ר) המהר"ש וברכה מיוחדת מאדמו"ר (ה"צ"צ)" מלשון המענה הנ"ל משמע לכאורה שמשמעות "צ"ל (צריך להיות או צריך לומר)" היא שמה שנאמר באופן מסוים צ"ל באופן שונה (ואם נפרש שהכוונה היא אל המניחים – הרי זו דוגמה לסיבה הראשונה לעיל).

וכבר הרבי עצמו התייחס לכך (לטעויות ב'הנחה') ובביטויים מבהילים, ולדוגמא:

בש"פ ויקרא, פ' זכור - תשמ"א (שיחות קודש עמ' 634) תמה הרבי על א' ה"הנחות" שבה היה רשום בשם הרבי – לא פחות ולא יותר – שעמלק מעוניין שילמדו חסידות, וכפי שהענין מופיע בשיחה (בלתי מוגה!):

6. ראה בל"ז אג"ח ח"ח עמ' שו, בצל החכמה עמ' 241, המלך במסיבו עמ' כד-כה ועוד.

".. קיבלתי מאחד רשימה: (וכך נכתב שם) "עמלק" קאכט זיך" בלימוד החסידות, לעצמו וודאי שלומד ומעוניין שגם ילמדו (אחרים) כדי שיהיה "יודע את רבונך" לא אכפת לו שילמדו חסידות רק אכפת לו שלא ירד לפועל ממש!"

על רשימה זו רשמו "הנחה" שזה כאילו שאני אמרתי כך ומציינים לך מ"מ לתר"א!
זהו היפך ההלכה היפך הנגלה והיפך החסידות וכו' . . עמלק מתנגד לכל. גם ללימוד התורה אלא שעיקר תפקידו ושליחותו הוא להתנגד לך שמלימוד פנימיות התורה ירד למעשה בפועל . .".

ראה גם שיחת תורת מנחם תשמ"ו ח"ד עמ' 154 ועוד.

מיותר לציין את הידוע לכל בר בי רב דחד יומא בחסידות חב"ד: בעשרות ומאות מקרים (אשר "רבים הם ואי אפשר לפרטם") שינה הרבי "הנחה", כאשר הואיל להגיהה, שינויים רציניים, עד כדי היפוך מן הקצה אל הקצה.

בענין זה כתב הרבי מפורשות בגכת"ק (נדפס ב"תשורה - חתונת פישר" מיום ו' תמוז תש"ס עמ' 43):

"ההנחות מלאות שגיאות – הנוגעות גם בעיוות התוכן – האמנם כבר למדו כל תורת דא"ח שבדפוס שבכתב המוגהים ולא נשאר אלא הנ"ל?"

היו גם עניינים שלמרות שנאמרו ע"י רבותינו הק', אבל דינם כהוראת שעה בלבד. כמו למשל, במכתב רבנו (אג"ק ח"ח עמ' ע) להרה"ח ר' זאב גרינגלאס: ". . בהנוגע לנשיאת כפים בנעילה אשר בפירוש שמעתי הוראה ברורה מכ"ק מו"ח אדמו"ר ע"מ להדפיס בליקוטי מנהגי חב"ד לעשי"ת שה"ל אז, והביא מעשה רב מליובאוויטש בזה, שמזה מובן שהשנה אודותה כותב, היתה בזה הוראת שעה".

והיו הוראות רבות כאלה שאין כאן מקום לפרטן, אך יודעים אנו בבידור כי כל שיחה או קטע שיחה, המהווה הוראה לרבים, שהרבי רצה לפרסם, הגיה הרבי מיד והורה לפרסם בכל השטורים.

ולסיום הנושא הנ"ל נביא את דברי הרבי עצמו בש"ק פר' בחוקותי תשמ"א (שיחות קודש עמ' 465, בלתי מוגה):

".. הרי עם "שפיץ חב"ד" אין מקום להתווכח, מיד עם שומעם משהו – יוצרים הם "לימוד ו"הלכה" ומציינים את זה בכתב, וגם מוסיפים פרשנות משלהם, שעל כך אין בכלל אפשרות להתדיין איתם . .".

יד. מנהגים שהוזכרו בעת הסעודות

מן הנסיון העובדתי ידוע כי אין לסמוך בוודאות על כל דיווח מן השיחות של 'המלך במסיבו', אם כי מובן שכאשר אין מקום לפירכא או הטלת ספק – אפשר לקבל את הדברים בגדר של קרוב לודאי. קושי השמיעה המדוייקת גובר באופן מיוחד בסוכות לפי התנאים הפיסיים.

יתרה מכך, אם לגבי "הנחות" יש לפחות "חוזרים" ו"מניחים" (ובחלק מהמקרים גם הקלטה) ואפילו לגבי "הנהגות הרבי" יש עדויות ראה (אם כי לא ברור כיצד נוצרים ביניהן חילוקי דעות כמפורט לעיל בארוכה) הרי שלגבי "רשימות הסעודות" – עיני ראו ולא זר – המצב שונה ובתכלית.

לאורכו של שולחנו הק' של המלך במסיבו יושבים, משני צדדיו, בצפיפות יחסית, למעלה ממניין אורחים, רובם זקנים ומכובדים (הצעירים שנכחו בעת הסעודה ישבו בקצה השולחן או אף עמדו). הרבי, כידוע, יושב ראשון בצד שמאל כבחיים חיותו של כ"ק אדמ"ר מוהרי"צ בעלמא הדין. הרבי מדבר בלחש לא רק בקול של דו-שיח רגיל, בינו לבין השואל שהוא הרש"ג או הרש"ל וכי"ב, אלא אף נמוך מזה, כל זה – כשהסעודות התקיימו בפנים. בסוכות היה המצב חמור פי כמה וכמה: הסוכה שהוקמה במרפסת הייתה צרה מאוד, דבר שיצר צפיפות עצומה. להמחשה: כל האורחים המתינו בחוץ (בחדרו של כ"ק אדמ"ר מוהרי"צ) עד שהרבי נכנס, קידש, ונטל ידיו הק' לסעודה (מספל וקערה שעמדו סמוך לדלת היציאה מן החדר לסוכה), אחרת לא היה הרבי יכול להגיע למקומו. ממילא לא היו בסוכה כאלה שיכלו לעמוד קרוב לרבי, גם לא מחוץ לשולחן כפי שהיה בסעודות אחרות. אין ספק וצל של ספק שמי שישב בקצה השולחן לא שמע דו-שיח בין הרבי לבין הזקנים הנ"ל אא"כ שמע זאת לאחר הסעודה ובתנאים הבאים:

1. הזקנים הנ"ל שמעו היטב למרות הקול הנמוך שהרבי דיבר.
2. קלטו היטב וזכרו היטב את כל פרטי הלשון והביטויים.
3. היתה להם סבלנות לחזור על פרטי כל השיחות הזכורות להם.
4. השומע (בחור צעיר ולא מנוסה) זכר היטב את כל הפרטים של כל 4 הסעודות עד לאחר צאת החג (וסיום ההתוועדות בערבו השני של החג).
5. גם השכיל לרשום את כל הפרטים כפי ששמעם.

כך יכולות להיווצר טעויות אין ספור וסתירות וכו'. שוב: לגבי לימוד הדברים כתורת רבנו ואף לקיום הידור מסוים וכי"ב, הרי "מהיות טוב" וכו', אך לגבי שינוי מנהג קיים

– זאת לא יעלה על הדעת.

(דרך אגב: בהקדמה לספר השיחות "תורת שלום" הוצאה ראשונה (תש"ו) כותב כ"ק אדמו"ר:

"... אבל בשים לב לזה. אשר כותבי הרשימות כולם, היו חסידים ותיקים אשר כל דבור והגה של רבם קדוש הי' להם, אין כל ספק, אשר השתדלו ככל יכולתם לשמור על לשון הרב שלא להוסיף עליו ולא לגרוע ממנו. ואף שאפשר שמפני אריכות השיחה וכי"ב טעה הרושם באיזה תיבות, ובפרט במקום שכתב בלה"ק והשיחה הרי נאמרה באידית ולפעמים לא כוון בהעתקתו, אבל בכללות הענינים בודאי מדויקים הם".

ובכן, הגע בעצמך, אם ביחס ל"חסידים ותיקים" ובהתוודעויות פומביות תתכן אפשרות לטעות ב"איזה תיבות" עאכ"כ ביחס לבחורים צעירים ובתנאים שהוזכרו לעיל).

טו. לשים לב להקשר הכללי

בלקוטי שיחות (ח"ד עמ' 1236 בשוה"ג שם) מבאר הרבי את דיוק רבנו הזקן בפרק א' בתניא על המלים "ולכן אמרו חז"ל **במדרש** ראה הקב"ה..". שנכתב כסיום לקביעה של אדמו"ר הזקן שיש צדיק בשם המושאל "מקרי צדיק בדינו" ויש צדיק ב"אמיתת שם התואר" אף שלכאורה המימרא הנ"ל שמביא, כתובה **בגמרא** (יומא לח, ב) ולא במדרש (אגב, קושיא זו מופיעה עוד לפני כן ברשימותיו הק' על התניא ומסיים שם בנוגע לשינוי הנ"ל "וצ"ע הטעם"),

ומבאר הרבי:

א. בנוגע לגוף הקושיא, הרי, ש"בשם "מדרש" נקראו מחז"ל הדורשים ומפרשים את הפסוקים גם מחז"ל אלה אשר בש"ס ולכן קורא למרז"ל זה – שהוא בש"ס – בשם "מדרש".

ב. בטעם השינוי, הסיבה לכך היא "שכוונתו לתרץ מה שבכ"מ בש"ס צדיק פירושו צדיק בדינו – כי, כאן הוא לא בחלק הדין וההלכה כי אם **במדרש**" – לפרש השם "צדיק" אשר במקרא (שבש"ס, חלק הקרוב למקרא הוא חלק האגדות ולא ההלכות).

כלומר, למרות שכל דבר הנכתב או נאמר בכל התורה כולה הוא אמת ויציב, אך ביחס להנהגה בפועל "חלק הדין וההלכה" קיים הבדל עקרוני ומהותי היכן נכתב הדבר. והדברים מדברים בעד עצמם.

[בעניין זה – סיפר לי א' מנכדיי שי', ששמע פעם דו שיח מעניין בין הרה"ח וכו' ר' יואל

כהן לא' הבחורים (מהעולים החדשים מרוסיה שהתקרב ליהדות ושומר תורה ומצוות וכיום הוא בחור חסידי מן המניין) ששאל בתמימות את ר' יואל כך: "ידוע שהזיבורית שלנו יותר טובה מהעידית שלהם ורציתי לדעת מה הפירוש בזה" ענה לו ר' יואל: "מה פירוש 'ידוע', תלוי היכן זה כתוב" והביא את קטע השיחה הנ"ל והמשיך "אתן לך דוגמה: בכתבי האריז"ל מובא שמי שלא מכוון את הכוונות המובאות שם לא יצא י"ח מצוות תפילין, נו, אולי נאמר ח"ו שכיום אין יהודי אחד שמקיים מצוות תפילין? וודאי שלא, אלא מה, תלוי היכן זה כתוב, אם זה היה כתוב בשולחן ערוך אז כך ההלכה, ואם לא אזי למרות שהעניין אמת לאמתה אך ברובד שונה, ובכן – סיים ר' יואל – זה כתוב בליקוטי דיבורים וממילא צריך לדעת איך להתייחס לזה וודאי שהעניין אמיתי אך יש לדעת את המשמעות ואת הקשר של אמירת הדברים, ולאחר מכן הסביר לו את העניין ששאל בטוב טעם כי ה' הטובה עליו].

לצערנו, התפשטה במחננו תופעה חמורה של כאלה השולפים משפט או חצי משפט מתוך שיחת קודש וכי"ב, כאשר אותו משפט אמור, כביכול, לשמש הוכחה או בסיס לרעיון מסוים. בדיקה קלה תוכיח מיד שמן ההקשר הכללי שבו נאמרו הדברים יש ללמוד את ההיפך המוחלט ממה שהמנפנים אומרים. זאת תופעה נפוצה הן אצל ה"משיחיסטים", לביסוס התיזה שלהם, והן אצל "אנטי משיחיסטים" מסויימים לביסוס התיזה הלאומית (למרות שהם מרבים להאשים את זולתם בהשתמשות חלקית בדברי כ"ק אדמו"ר ז"ע.

הנוגע לענייננו (שינוי מנהגים) הוא – "ונפלינו".

כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ נ"ע וכ"ק אדמו"ר ז"ע השמיעו בהזדמנויות שונות את המושג האמור, לעידוד וחיזוק מצב של "לא יתבייש מפני המלעיגים" ר"היו ישראל מצוינים שם". מדובר אך ורק בנושא של חומרה או הידור שבעיני הסביבה הפשרנית נחשבים כמשהו מוזר וחריג במיוחד. אחת הדוגמאות שהרבי השתמש בה הוא בענין לבישת בגדי משי בשבת קודש.

המתבקש והנדרש מ"ונפלינו" הוא, למשל, שצעירנו וצעירותינו לא יחששו להופיע ברחוב כראוי לחסיד, כגון (בתחום חינוך הבנות - ואמהותיהן!) שבת (או אשה צעירה) לא תהסס להראות כ"דוסיס" בלבושה והופעתה, כפי דרישותיו החוזרות ונשנות של הרבי!!!

השימוש ב"ונפלינו" לחידוש הנהגות שהן שונות מכלל שלומי אמוני ישראל החרדים לדבר ה', למטרה מנוגדת לרצו"ק של הרבי, היא – גילוי פנים בתורה שלא כהלכה, ועשיית דברי אלוקים חיים קרדום לחפור בו, רחמנא ליצלן.

זכרו נא:

"אין למדין הלכה לא מפי למוד ולא מפי מעשה עד שיאמרו לו הלכה למעשה (ב"ב קל:)"

אגב, מרז"ל זה צוטט ע"י הרבי בשנת תשנ"ב בעת היחידות עם הגר"מ אליהו שליט"א – תורת מנחם תשנ"ב ח"א עמ' 243 ע"ש, וכן במכתב הרבי אג"ק ח"ה עמ' שלב.

לאמור: כל המקורות המנויים לעיל כאשר מצד אחד אינם **בסתירה** לכל הוראה **מפורשת** אחרת החתומה בחותמת המלך, או לנפסק בשולחן ערוך אדמוה"ז או בסידור שהוא משנה אחרונה, ומצד שני מהווים **תוספת** הידור וזהירות כלשהו ועליה בקודש בעבודת הקודש (אך אין הכוונה לשינוי) וודאי שיש צורך לקיימם. גם אם אין וודאות מוחלטת בנכונות השמועה – הרי בכגון דא אין נזק בקיום המנהג הטוב וכי"ב, והרי זה קרוב לשכר מאשר להפסד.

אבל:

מנהגים, במשמעותם המדוייקת והנשגבה, **המחייבים** את כל אחד מאתנו, נקבעים אך ורק ע"י הרבי!

הצינורות שדרכם מגיעות אלינו ההוראות הם המנהגים המופיעים באחד המקורות הבאים:

1. "היום יום..."
2. "ספר המנהגים – מנהגי חב"ד"
3. "לוח כולל חב"ד"
4. כל שיחה **מוגהת** (כולל "משנה אחרונה") או מכתב השייך ל**רבים**.

ותו לא!

טז. אחרית דבר

המונח הקדוש "מנהגי חב"ד" חל אך ורק על הנהגות שהורו לנו רבותינו הקדושים לנהוג בהם, כחלק בלתי נפרד מהליכה בדרך חסידות חב"ד. לא יתכן שאי-מי יחליט להנהיג הנהגה כלשהי, משום שעלה בדעתו – על פי הבנתו או ראייתו את הנהגת הרבי – שהוא סבור שזה רצונם הק' של רבוה"ק, אין "דמוקרטיה" (בלשון מדוייקת יותר: הפקרות, או "איש הישר בעיניו יעשה") בכל הקשור להנהגת מנהגי חב"ד, כשם שאין רשות לאי-מי

להמציא ח"ו מאמרי דא"ח או שיחות קודש או אפילו פסקי הלכה בשם רבוה"ק (אם כי, כדרכה של תורה, יכול ואף חייב – כידוע מדברי אדמו"ר הזקן בתניא קדישא – לחדש חידושי תורה וכו' אבל לא לקבוע בוודאות שאלה הם דברי אלוקים חיים של רבותינו),

כל מנהג, כמו כל הוראה והדרכה, שקבעו לנו רבותינו – נקבע על ידם במלים ברורות, קול ה' בכוח קול ה' בהדר, בצורה שאינה משתמעת לשני פנים ובביטויים מפורשים של "כן תנהג" (וגם בפרסום חוזר ונשנה), כך שגם הדיוט, כמוני וכמו כמה אחרים, יוכל לדעת ולהבין בשכלו הדל, שזה רצונם הקדוש, ולא רק יחידי סגולה שנגה עליהם אור ההתקשרות ו"מזכים" אותנו בקול רעש גדול בקדושת ה"התקשרות" כעין גילוי פנים בתורה שלא כהלכה ח"ו.

לא יתכן שהרבי קבע מנהג חב"ד ולא הואיל לדאוג לכך שכל המעוניין בכך ידע על כך. כבר הזכרנו שהפצת מנהגי חב"ד היא חלק מהפצת המעיינות. כיצד יתכן שלא היה איכפת לרבי שפלוני (או כמה) יזכה לדעת "מנהג חב"ד" ולנהוג כך, ורבים אחרים – הצמאים לשמוע כל הוראה היוצאת מפי קודשו של הרבי באופן שברור לכל ובלי כל אפשרות של פקפוק והטלת ספק בדבר – לא יזכו לכך אלא אם כן הזדמן להם לשמוע על כך מפי מי שרואה עצמו "יודע דעת עליון" ומבשר המנהגים החדשים.

כל שכן וק"ו שאסור באיסור חמור, איסור הגובל בכפירה ח"ו, לפרש "מניעים" ר"ל, של הרבי מדוע אמר כך או אחרת, ולמי התכוון. שיקולים "פסיכולוגים" פוליטיים מתאימים לכל בשר ודם, אך לא חלילה אצל אתפשטותא דמשה, אשר אילו ידעתי – הייתיו.

החושך הכפול והמכופל של תקופת עיקבתא דעיקבתא דמישיחא, שעליה נאמר "האמת נעדרת" (כפשוטם של דברים, וגם במובן של "עדרים עדרים", קרי פופוליזם) הביא גם אל מחננו תופעה חמורה, המקובלת כמותה אצל אחרים, כידוע, באלה הרואים עצמם כ"בני תורה" ולכן יוצרים חדשים לבקרים "חומרות" שכל מהותן הפגנה ראוותנית והכרזה: ראו, "בן תורה אני".

כך בדיוק יש כאלה המחפשים עילה להכריז בקול רם ונישא "מקושר אני", ולהתכבד בקלון חבריהם – בהם גדולים וטובים מהם – שלא זכו, לדעתם, לעלות אל ראש סולם ההתקשרות כמוהם. אצה להם הדרך להשתחרר מ"כבל"י הדור השביעי שלא הייתה בו טיפת דמוקרטיה – וזכו להיכנס אל היכל הדור השמיני, שנשיאו הוא ... כל אחד מהם, ומכריזים בקולי קולות להתקשר אליו הוא (כמי שיודע דעת עליון כמובן ומדבר בשם הרבי) בטענת "הואיל ונפיק מפומיה", של מי? - שלו עצמו!

כך גם בעניין הדרכים להבאת המשיח מיד, שלא די בהוראות נשיא הדור השביעי.

ונשיאי הדור השמיני מכריזים על דרכים אחרות, של הפגנה ראוותנית: מקושר אני, אלא שמעייזים הם לתלות את בדיותיהם שלהם ברבי.

כך גם בעניין הדרכים לשמור על שלימות אה"ק, שלא די בהוראות נשיא הדור השביעי, ונשיאי הדור השמיני מכריזים על דרכים אחרות של הפגנה ראוותנית "מקושר אני", אלא שמעדיפים הם לתלות את בדיותיהם שלהם ברבי.

כך בעניין קביעת מנהגי חב"ד חדישים – שוב, כמובן בשם הרבי! - הכל בדיוק כשתי התופעות החמורות שתוארו לעיל.

בין שלש הקבוצות יש תחרות סמויה איזו תצליח להמציא הוכחות חדשות יותר לעוצמת ההתקשרות שלה.

הערה: יש להדגיש שאין הכוונה חלילה לתמימים יקרים וישרי דרך הנסחפים בתעמולה קולנית ורגשית כי זו הדרך.

ויהי רצון שנזכה תיכף ומיד ובקרוב ממש לקיים בדיוק ובקבלת עול מוחלטת את כל תביעות וציפיות נשיא דורנו השביעי ולעשות את כל אשר ביכולתנו להגשים את משאת נפשו הטהורה בדרכים שהתווה לנו, הגאולה השלמה והאמיתית בהתגלות מלכנו משיחנו.

יז. מעשה רב

עלינו להתייחס למושג "מעשה רב" החוזר ונשנה בדברי רז"ל:

הקביעה של "מעשה רב" באה בדרך כלל בהקשר של דיון לפי איזו דעה עלינו לפסוק במקרה של מחלוקת שאז, במקרים ספציפיים, קובע מעשה רב:

ב"שדי חמד" (פרק ב' של מערכת הכללים, עמ' 922) – יחד עם הבאת שורה של מושגים שקבעו הפוסקים לגבי הסמכות על "מעשה רב" – מביא בשם מהרש"ל והבית יוסף כי אין "מעשה רב" מבטל פסק הלכה ברור שנקבע על פי כללי הפסיקה. כך בערך "מנהג" (שם כללים לז – לח) – מובא חבל נביאים, כמעט כל הפוסקים, המתנבאים בסגנון אחד שאין תוקף למנהג לביטול איסור כלשהו, ע"ש.

נספחים

נשיאת כפים בארה"ק

כידוע קיימת מחלוקת המחבר והרמ"א בעניין קיום מצות נשיאת כפים בימות החול בזמננו. לפי זה נהגו באירופה בנשיאת כפיים רק ביר"ט. ברם, באה"ק נהגו מאז ומעולם גם האשכנזים נשיאת כפים גם בחול, ומנהג זה נשמר בירושלים ואזורים נוספים באה"ק לאורך כל הדורות עד היום, על ידי כל שלומי אמוני ישראל מכל החוגים ומכל העדות, ובכללם כל החסידים וכל חסידי חב"ד לדורותיהם בהנהגת תלמידי אדמו"ר הזקן אדמו"ר האמצעי ואדמו"ר הצ"צ (ראה מחקר של הגה"ח ר' עמרם שי' בלוי בגל' זה). בגליל הונהג, כנראה ע"י רבותינו הק' תלמידי הבעש"ט זצ"ל (ראה במחקר הנ"ל), לשאת כפים רק בשבת ויר"ט.

ידוע הסברו של הרבי אשר השפעת ברכת כהנים בארה"ק מגיעה לכל העולם, בכך מובן השוני בין הנהגת האשכנזים בארה"ק להנהגתם בחו"ל.

עד לאחרונה התפרסמו שלש גירסאות שונות על דברים שאמר, כביכול, הרבי בסעודת חג הסוכות תשל"א, לפיהם עולה – בניגוד לדברים שאמר הרבי בהזדמנויות אחרות והוגהו על ידו – שגם בארה"ק יש לנהוג כפי שנהוג ב"אתריה דרב".

בעניין זה התפרסמו מאמרים שונים ב"פרדס חב"ד" גל' 15-17 והמעוניין להתעמק בנושא מתבקש לעיין בהם. גם במאמרנו זה, התייחסנו לעיל, למידת האמינות שישנה במקורות כגון אלה. התפרסמה עדותו של הרה"ג הרה"ח ר' טוביה זלברשטרום בשם הגה"ח ר' לוי בסטריצקי זצ"ל שהרבי ענה לו כי "לא זכור לי" שאמר את הדברים כפי שיוחסו לו.

לאחרונה התפרסמה גירסה רביעית, הנראית מדויקת מקודמותיה, והתפרסמה ב"הערות התמימים ואנ"ש" של ישיבת תורת"ל כפ"ח (גל' ב' (רכד) עמ' 50) על ידי הת' אליהו שי' שוויכה וז"ל: "והעיד בפני הגר"י כן שלאחר שחזר מבית חיינו, סיפר לו הגרש"ז גרליק ע"ה אודות מאורע זה, ושאלת הרב גרליק היתה כך: בזמן שהוא היה בכפר חב"ד כהן שלא רצה לשאת כפים בכל יום, והיו ויכוחים רבים עד"ז, והרב גרליק ע"ה שאל את הרבי בסעודה הנ"ל, האם לוותר לו, ובתגובה שאלו הרבי האם כולם נוהגים לשאת כפים בכל יום באה"ק, וענה הרב גרליק שבגליל נוהגים לנ"כ רק בשבת, והרבי ענה שיניחו לו (להכחן). ע"כ (אגב באותה רשימה מובא עובדה בשם הגר"י כן על התייחסות הרבי למנהג נ"כ בנעילה, וכלפי כן יש לציין ששמעתי סיפור דומה ממש בשם הרה"ח ר' ע"י פרידמן ע"ה).

השוני שבגירסה זו המחייב את אמינותה הוא בשתיים: א. יש לפנינו לראשונה עדות מכלי ראשון בשם הגרש"ז גרליק שאליו מיוחסת השאלה בנידון. ב. רק לפי גירסה זו נוכל להבין מדוע גם אחרי תשל"א המשיך הרב גרליק להורות על נ"כ כל יום, כן הרה"ח ר' א"צ כהן ע"ה שגם שמו הוזכר בנושא זה נהג עד יומו האחרון לשאת כפים כל יום.

על מה שכתבתי בנושא זה בגל' מס' 17 התקבלה תגובה נרחבת מאת הרה"ג הרה"ח ר"י הנדל שי'.

כאשר קראתי את התגובה התחוויר לי לפתע שמתקיים כאן "דו שיח של חרשים". כידוע לכל קוראי הדיונים בעניין, סברתי מלכתחילה שדעתו הק' של הרבי שבצפון (גליל) יש להמשיך לשאת כפים רק בשו"ר"ט כפי שציינתי במפורש החל מרשימתי הראשונה בנידון, וכפי שכתב הרבי לרבה של חיפה: "הנח להם לישראל וכו'", שפירושו, לכאורה, לפי פשוטו של מקרא, שיש בכל מקום לנהוג כפי הנהוג שם מקדם, וכשיטת הרבי בעניין זה שביטא אותה בהזדמנויות רבות וכפי שהוזכר במאמר דלעיל. מאידך, התרשמתי שאלה שמסתמכים על דבריו, כביכול, של הרבי בסעודה הנ"ל סבורים שגם בארץ ישראל – על אנ"ש לנהוג "כאתריה דרב" לשאת כפים רק ביר"ט.

תגובתו האחרונה של הרב הנדל עוררה אצלי ספיקות בקשר לדעות שני הצדדים (אגב, כידוע הגר"ל בסטריצקי ע"ה הנהיג שוב בק"ק חב"ד בצפת נ"כ בכל שבת, על פי הוראת ברורה של הרבי) לאור זה מובאת להלן התכתבות ביני ובין הרב הנדל.

במכתבי אליו מיום כ"ד חשון ש.ז. נכתב:

"בכל חילופי הדברים בינינו קיימת, כמדומני, אי – בהירות:

מדברך עולה כאילו דעתי היא שדעת הרבי היא שיש לקיים נ"כ בכל יום בכל אה"ק ולא היא: לעני"ד דעת קדשו של הרבי היא שיש לנהוג בכל מקום כפי הנהוג עד עתה, כלומר: במקומות כמו בירושלים וכי"ב – נ"כ בכל יום ובשאר המקומות באה"ק – בכל ש"ק.

מאידך לא ברורה לי דעתך שלך, ואודה לך אם תענה לי באופן ברור – האם לדעתך, על פי הבנתך את דעת קדשו של הרבי, אפשר לקיים נ"כ בירושלים בכל יום ובאה"ק בכל ש"ק? ואם יש כאלה שאין להם לנהוג כנ"ל, כי אם רק ביר"ט, ואם כן – מי ואיפה באופן זה ומי ואיפה באופן אחר.

כאמור, מכל כתיבותיך לא הצלחתי לעמוד על דעתך בענין, ואשמח מאוד אם תאלפני בינה, באופן ברור ומדויק".

על כך קיבלתי מענה מהרה"ח ר"י הנדל במכתב מיום כ' כסלו ש.ז.:

"כ"ה נכון שמדבריק הבנתי (וכן הבינו גם אחרים) שדעתך שדעת הרבי היא שהכהנים צריכים לנ"כ כ"י בכל מקום בא"י.

כתבתי כבר כו"כ פעמים שדעת הרבי היא לא לשנות את המנהג ובכל מקום ימשיכו להתנהג לפי מנהגם ... אבל במקום חדש שאין שם מנהג יש לנהוג כמו אצל הרבי עפ"י שיטת הרמ"א, וכן כל יחיד שרוצה לנהוג ככה, יכול ובתנאי שאינו מעורר מחלוקת ויכול לצאת מהביה"כ לפני שקוראין לכהנים לעלות וממילא אינו חייב לעלות ...".

לאור כל האמור מובן שאין מה להוסיף על הדברים ולכן אין מקום לדיונים נוספים, ותגובתו של הרב הנדל שקדמה להתכתבות זו, המבוססת, כדבריו במכתבו על הבנה מוטעית בדבריי, - אינה שייכת לעניין, ולכן מיותר לפרסמה.

יש רק להעיר שלפי כל 4 הגירסאות בדברי הרבי - לא מוזכר בהם רמז כל שהוא, לשוני בין "מקום חדש" לישן או "קהילה חב"דית חדשה" לקהילה ישנה, נוסף לכך שלא ברורה ההגדרה של המושג "מקום חדש".

דבר אחד ברור בהחלט, והוא:

בשיחת קודש מעיזה"כ תנש"א (תורת מנחם תנש"א ח"א עמ' 68 - "משנה אחרונה") אמר הרבי "שבארץ ישראל (עכ"פ בכמה מקומות) נושאים כפיים בכל יום ובכמה קהילות ספרדיות גם בחו"ל", מקטע שיחה זו משמע בצורה ברורה ביותר, שנ"כ באה"ק בכל יום, או לפחות בכל ש"ק ויר"ט, (שלכן כותב הרבי לגבי נ"כ בכל יום: עכ"פ בכמה מקומות) היא הן לאשכנזים והן לספרדים, כפשוטו, וזו כנראה כוונת אדמו"ר הזקן שכתב "יישר כוחם של בני א"י וסביבותיהם שנ"כ בכל יום כתיקון חכמים". בשיחת קודש זו, וכן מלשון אדמו"ר הזקן, ברור כי מבחינתנו אין לעניין זה כל קשר לשוני בין אשכנזים לספרדים כי אם ההבדל בין א"י לחו"ל, וכאמור לעיל נותן הרבי טעם לשבח לשוני בין א"י לחו"ל.

(אגב, השינוי שהונהג בישיבת תורת"ל בכפ"ח ע"י שפיצים למיניהם - מופרך לכל

הדעות)

הבית יוסף על הטור סימן קכח כותב (בסוף הסימן ד"ה "כתב האיגוד") וז"ל: "וישר כחם של בני א"י וכל מלכות מצרים שנושאים כפיהם בכל יום ואינם טובלים לנשיאות כפיים".

נוסח דומה אנו מוצאים בלשונו הזהב של אדמו"ר הזקן (בשולחנו אר"ח ריש סק"ח): "יישר כחם של בני א"י וסביבותיהם שנ"כ בכל יום כתיקון חכמים ומקיימים ג' מצות עשה בכל יום ואין חוששים לטבול".

אדמו"ר הזקן בשולחנו הולך, כידוע, בדרך כלל, בעקבות הפוסקים הקודמים, ואילו

כאן יש תופעה יוצאת דופן. לא זכור שאדמו"ר הזקן ציטט פסק או ביטוי כל שהוא מדברי הב"י על הטור (לא הב"י כ"שולחן ערוך", המחבר), ואילו כאן נוסף לכך שמביא את לשונו של הב"י – למרות שלא מדובר בפסק הלכה של הב"י, אלא כעין שיר ושבח והשתפכות – משנה מלשון הב"י. הלשון בב"י היא "בני א"י וכל מלכות מצרים" שכוונה היא למקומות ספציפיים ואילו אדמו"ר הזקן כותב בלשונו הזהב "בני א"י וסביבותיהם", הרי כוונתו היא שארה"ק היא המרכז וכל הסביבה המסתפחת לא"י תנהג כפי שנהוג ב"מרכז". כאשר מעיינים בניסוח שכתב אדמו"ר הזקן ובייחוד בשוני מלשון הב"י, הכולל בין השאר **תוספת משלו: "כתיקון חכמים ומקיימים ג' מצות עשה בכל יום"** - הרי שלפנינו ניסוח מדהים המבטא רצון עז השתוקקות והשתפכות הנפש של אדמו"ר הזקן לנ"כ בכל יום (כמובן, כאשר אין מניעה כל שהיא, כמו שינוי מנהג קיים, - וכפי שהוכח לעיל רבות גודל זהירותו של הרבי בשינוי מנהג שקיים כבר), דבר התואם את המסופר עליו במכתב הרבי לרבה של חיפה ובעוד מקומות.

ביחידות הגר"מ אליהו שליט"א בו' מרחשון תשנ"ב, הזכיר הרב אליהו את מנהג הספרדים בחו"ל לשאת כפיים בכל יום ומיד הגיב הרבי - ביטוי נפלא ונדיר ביותר - "אשרי חלקם של הספרדים שזכו לנשיאת כפים בכל יום".

שוב רואים אנו אותה השתוקקות - הקיימת בדברי אדמו"ר הזקן - בדברי הרבי, ולפי זה אפשר ללמוד עד כמה גם הרבי רצה והשתוקק לנ"כ כל יום (בכל מקום שאין מניעה כל שהיא כמו שינוי מנהג וכיו"ב וכפי שהוכח רבות).

אנו רואים, לכאורה, עיקר נוסף בדבריו של אדמו"ר הזקן, שהרי שולחן ערוך של אדמו"ר הזקן הוא ספר פסקי הלכות (בטעמיהן), ולפי זה יש לשאול, מהו הפסק ההלכתי שבדבריו של אדמו"ר הזקן: "ישר כוחם וכו'" ? לפי פשוטו של מקרא, לפנינו לכאורה פסק הלכה שבא"י יש לשאת כפיים בכל יום!

(ביטוי נפלא אנו מוצאים בעניין זה ממש בדברי ה"שער הכולל" (פ"י ס"א) וז"ל: "...כי אנחנו בטוחים ומצפים שכל אחד יהי תחת גפנו וכו' ולא יהיו טרודים ומבלבלים וישאו כפיהם בכל יום").

קריאת התורה בחוהמ"ס בא"י

המחבר (אר"ח סימן תרס"ג ס"א) כותב לגבי קריאת התורה בחוהמ"ס בא"י "שאינ שם ספיקא דיומא" לכן "אין קורין בכל יום אלא בקרבן היום בלבד".

לגבי חו"ל יש מחלוקת בין המחבר והרמ"א באופן הקריאה, (ולפי אדמו"ר הזקן נפסק

כהרמ"א), ואילו לגבי א"י אין הרמ"א חולק על המחבר, ולכן נהוג בא"י מאז ומקדם לקרוא בימי חוהמ"ס כפי פסק השר"ע, שהרמ"א הסכים עליו.

נעתיק בזה את לשונו הק' של הרבי מדברים שאמר בליל ד' דחול המועד סוכות תשמ"ט כפי שנקלטו ב"טייפ" (ב"הנחה" של שיחה זו לא מופיעות המלים הרלוונטיות כיון שהושמטו בהוראת הרבי) וזלה"ק:

"... וואס דאס איז דער אופטו לגבי כל השנה כולה אפי' אין חג הסוכות עצמו - ניט לגבי שמיני עצרת - נאר אין די שבעת ימי הסוכות, איז בנוגע צו דעם ערשטען טאג סוכות - אפי' אין ארץ ישראל און חוצה לארץ צו די ערשטע צוויי טעג סוכות, ליינט מען מער ניט פון קרבנות פון יום אחד דער נאך אז ס'קומט דער ערשטער טאג חוהמ"ס צי אין חוצה לארץ ואפי' אין ארץ ישראל ליינט מען דעמאלט פון כמה ימים וקרבתו שלהם ..."

[הרבי מתייחס לייחודו של היום הראשון של חוהמ"ס שבאותו יום - שלא כמו ביום הראשון של חגה"ס בא"י ובשני הימים הראשונים של החג בחו"ל, שאז קוראים בתורה רק קרבנות של יום אחד - בין בחו"ל ובין בא"י נקראים קרבנות של מספר ימים].

בדבריו הק' של הרבי שצוטטו לעיל יש, דבר פשוט ביותר, תיאור מצב עובדתי הקיים בארץ הקודש. כלומר, אין כאן חוות דעת והוראה אלא ציון מציאות שהיא קיימת, כאילו, בפועל. ברם, באותה עת - שנת תשמ"ט - לא היה מניין אחד בודד שנהג כך בכל מקום שהוא בארץ הקודש.

במקרה כגון דא נוצר מצב ש"קטני אמנה" נתקלו בבעיה חמורה או ספקות באמונה ותמיחה, הייתכן שמצד אחד אומר הרבי כך ולפועל העובדה היא לא כך.

דוגמא כללית יותר לכגון דא ניתן לראות בנוגע לציטוט פסוק או מרז"ל אשר ידועה הנהגתו ודרכו בקודש שלא לצטט פסוק או מרז"ל בצורה מדוייקת (מסיבות השמורות לרבי ורק לרבי). מובן ופשוט שאין הדבר אמור לפגום או לפגוע ח"ו - לא מינה ולא מקצתה - בהתקשרות החסיד לרבו. אין זה כלל מעניינו של חסיד לתרץ (כולל לעצמו) כל קושיה או תמיהה בהנהגת רבו שכן "אילו ידעתיו הויתיר", אלא מתוך אמונה - ויאמינו .. במשה עבדו - והתקשרות מוחלטת הוא יודע שלא חייבת להפריע לו סתירה בין ראות עיניו לדברי הרבי, כפי שאין זה מעניינו לתרץ או להסביר את הנהגתו של הקב"ה בעולם, אלא להאמין בו באמונה שלמה. כך גם כשנראית סתירה, לכאורה, לדברים הנאמרים בדברי חז"ל, כגון בענייני טבע.

מאידיך, יש, כנראה, חסידים שדבר כגון זה מפריע להם, ואז קיימות בפניהם שתי אפשרויות:

אפשרות ראשונה, לתקן את מאות הפסוקים ומרז"ל כפי שהרבי ציטט אותם (הדבר דומה לשיטה המשיחיסטית אשר כל עניין שהרבי אמר בלשון הווה, לדוגמה ש"השולחן ערוך ויין המשומר ולווייתן ושור הבר נמצאים כבר", דבר שבמציאות הכואבת והנוראה של ימינו עדיין לא זכינו לכך, יוצר אצלם הזיות ודמיונות שקר כי קשה להם להשלים עם העובדה שלא כל דבר מדברי הרבי ביכולתם להבין בשכלם הדל והמצומצם).

אפשרות שניה הגובלת בכפירה ממש - להרהר ח"ו אחר רבם.

המניע לשני פתרונות אלו הוא אחד ויחיד - הסתכלות מצומצמת וקטנונית כלפי הרבי ותורתו הק', והתייחסות אליו כאל בשר ודם רגיל, רחמנא ליצלן.

- הרבי אכן הורה מיידית להשמיט את תיאור המציאות בארץ ישראל (מציאות שאינה קיימת) מן ה"הנחה".

אלא שבהמשך לכך התקיימה התכתבות בין הרבי לבין הגר"ב נאה זצ"ל, עורך לוח כולל חב"ד. כפי שהדברים הובאו בפרדס חב"ד (גל' 16). כאשר הושמעה השיחה הנ"ל באזניו של הגר"ב נאה (ללא הוראה מגבוה) מיהר לכתוב לרבי ולשאול כיצד לנהוג מכאן ולהבא בעקבות השיחה הנ"ל והציע שלש אפשרויות. את מכתבו פותח כך:

"לפני כמה ימים הביאו לי לראשונה קאסעטא משיחת קודש מיום י"ז תשרי תשמ"ט ובקושי השמיעו לי רק את תחילת השיחה ושמעתי תול"ת שכ"ק אדמו"ר שליט"א אמר שגם באה"ק ת"ו קורין בחוהמ"ס קרבנות של כמה ימים, כן שמעתי מאנ"ש שי' ששיחת קודש זו כבר יצאה לאור בדפוס, וביקשתי טלפונית מספריית חב"ד והבטיחו למצוא אותה וטרם קיבלתיה ובוודאי אקבלנה בימים אלו בעזה"ת.

זו לי השנה הראשונה שאכניס בעזה"ת לתוך לוח השנה של אה"ק שאני רגיל להדפיס כל שנה, הוראה יפה זאת מכ"ק אדמו"ר שליט"א ... ונא מכ"ק אדמו"ר שליט"א להורות לי את הסדר הנכון להכניסו בלוח חב"ד לאנ"ש שי' באה"ק ת"ו ...".

על כך השיב הרבי: "הנ"ל משנה ראשונה, אח"כ היו ידיעות שונות (מבקר) אה"ק, ולכן קודם שיפס"ד ויפרסמו כדאי שיברר ככל הדרוש בצירוף מ"מ וכיו"ב", הגר"ב נאה הבין שעליו למצוא ביסוס והוכחות למשנה ראשונה של הרבי, ובהתאם לזה טרח וכתב "תשובה" ארוכה שלפיה הוא מבין כלשונו, שהמשנה ראשונה צריכה להיות גם משנה אחרונה, וכך כותב הגר"ב נאה:

"אגרת הקודש במענה קדשו שליט"א קבלתי נכון בו כותב שהנ"ל משנה ראשונה ... ובברכת קדשו שליט"א נפתחו לפני השערים ומצאתי ראיתי שהמשנה ראשונה עליה

להיות גם משנה אחרונה כאשר אבאר ... " ועל כך בא מענה נוסף של הרבי, חד וחלק: "לא ישנה ממה שנדפס כבר".

פשוטו של מקרא הוא כך: הרבי אומר שהמציאות שתוארה על ידו כאילו כך נהוג באה"ק היא "משנה ראשונה", כלומר – אינה תקפה, ויש לראות את הדברים כאילו לא נאמרו. מדוע? "אח"כ היו ידיעות שונות ממבקרי אה"ק" כלומר בפשטות, אלה מאנ"ש שהגיעו לחודש השביעי לבית חיינו ושמעו דברים הסותרים את המציאות באה"ק – מיהרו לשאול את הרבי אם אכן יש כאן, מעבר לתיאור מצב עובדתי, גם חוות דעת שכך יש לנהוג להבא באה"ק. בעקבות זאת הורה הרבי, כאמור, להשמיט את הקטע האמור מן ה"הנחה". מכאן המענה להגר"ב נאה: אח"כ היו ידיעות שונות (= אחרות) ממבקרי ארה"ק, שלפי ידיעות אלה אין המצב העובדתי באה"ק כפי שתואר בשיחה.

ברור שהוראת הרבי להגר"ב נאה לברר ככל הדרוש לפני פרסום פסק דין, מכוונת להבאת המקורות למנהג הנהוג באה"ק, כדי לבססו (בהתאם לשיטת הרבי באופן כללי כאמור לעיל).

ברם, הגר"ב נאה שרוי בהתלהבות שהדביקו בה אותו אלה שהביאו את הקלטת וכפי שהוא מתאר במכתבו השמיעו אותה ב"קושי" ואף סיפרו לו שהדברים פורסמו בדפוס – בניגוד לעובדה שהרבי הורה להשמיט את ה"הנחה". פשוט: "עבדו עלי", כתב מה שכתב לרבי.

מובן אם כן שכאשר הרבי קיבל את מכתבו – הסתפק בהוראה חדה וחלקה לא לשנות מן הנדפס.

אהיה בזה "הולך רכיל מגלה סוד": היוזמה לשכנוע הגר"ב נאה לשנות את הנדפס בלוח באה - מצד קבוצה מאנ"ש שסברו מלכתחילה, לפני השיחה, שיש לנהוג באה"ק – בכל העניינים – כמו "באתריה דרב", לפי שיטה "שפיצית" זו (שדוגליה אינם מסתירים זאת) יש גם לקיים באה"ק יר"ט שני של גלויות, ואכן כך הם נוהגים! כשנשמעה השיחה הנידונה מיהרו הם לשכנע את רבני אנ"ש באה"ק לשנות את הקריאה בחוה"ס באה"ק, אבל משך מספר שנים לא עלה הדבר בידם. כל רבני אנ"ש הבינו את הדברים לאשורם, כי הרבי שולל בתכלית כל שינוי מנהג באה"ק (כמובן מלבד כאשר ישנם הוראות מפורשות מרבנותינו הק', החל מאדמו"ר הזקן בסידורו וכו' וכו'), וכי אותה "משנה ראשונה" בטלה מול "משנה אחרונה".

המציאות השתנתה כאשר השתנתה המציאות הכללית, לאו דווקא לטובה, החל מכ"ז אד"ר תשנ"ב, כאשר, משום מה, התחילה להתפשט תחושה של "עזב הרועה את צאן

מרעיתו" רחמנא ליצלן, והחלה להיווצר התחרות של "שפיציות", כך שמספר שנים לאחר השיחה האמורה הופיעה על פני השטח ההנהגה החדשה בקריאת התורה בחוהמ"ס.

יש להדגיש שעל השינוי ("פריצת הגדר" בלשון הרבי) מן המנהג הנהוג בא"י בכל הדורות ובכל החוגים והעדות – לא התקבלה החלטה מסודרת וברורה על ידי פרום רבני כלשהו שהתכנס וזן והחליט על כך, אלא שהיתה היסחפות מאימת דחליל ההתקשרות המזוייפת.

מאיך, קהילות רבות של אנ"ש, ורבניהן, לא נסחפו עם הזרם השוטף ועד היום נהוגה בהם קריאת התורה בחוהמ"ס כהלכה וכרצון קודש כ"ק אדמור"ר זי"ע.

מיותר לציין שהפרשנות החדשה כאילו הרבי מדבר ב"שני קולות": מה שהוא מורה לפרסם בלוח המיועד לכל אנ"ש כדי לנהוג על פיו – זה "לאו דווקא", שכן חסידים "גדולים" יודעים שיש לנהוג אחרת (כך גם באשר כתוב בספר המנהגים, שזה "לאו דווקא") – פרשנות זו (גם אם מתלווים אליה הסברים על המניעים ה"פסיכולוגיים" של הרבי רחמנא ליצלן לדיבור ב"שני קולות") מהווה לא רק חוצפה וגסות רוח, אלא גם כפירה כפשוטה.

אולי משום שברור שהשיחה איננה מקור לשינוי – בגלל הוראת הרבי למחוק את ה"מקור" מן הקלטת ובגלל הודעתו הברורה של הרבי שזו "משנה ראשונה" ובהמשך אליה ההוראה החד-משמעית לא לשנות - נוצרו הסברים חדשים להכרח שינוי המנהג באה"ק.

הסבר אחד הוא הסתמכות על שיטת הרמ"א, כביכול. הסבר זה יסודו, פשוטו כמשמעו, בבורות גסה, שכן כפי שיווכח המעיין, אין הרמ"א חולק על המחבר לגבי מנהג א"י, שהרי "הגהתו" באה לפני פסק המחבר בענין ארץ ישראל. וכל לפולי הסרק לא יועילו לשנות את הדבר. הוכחה מוחצת לכך היא גם העובדה שבמשך למעלה מ- 400 שנה מאז שנדפסו הגהות הרמ"א לא עלה על דעת איש, מן הנוהגים בדרך כלל על פי הרמ"א, לנהוג בקריאת התורה בחוהמ"ס בא"י בשונה מן הנפסק בשו"ע. מדובר, כידוע ומפורסם, בשורה של גאוני עולם שעלו מאירופה לאה"ק במשך מאות השנים. יושם לב כי הרמ"א לא הגיה כלל אחרי דברי המחבר בענין ארץ ישראל, וממילא לא קבע סדר קריאה שראוי לנהוג בו בארץ ישראל, ולא יתכן שהרמ"א לא טרח להורות לבני ארץ ישראל הנוהגים כמוהו כיצד לנהוג.

הדברים דלעיל אמורים, כאמור, גם באלה הנוהגים לפי הרמ"א בכל דבר, שלא כאנ"ש חסידי חב"ד אשר, לפי הוראת רבותינו הק', נוהגים ברוב המקרים הקשורים לענייני תפילה וכי"ב דווקא לפי המחבר (לדוגמא בלבד: הנחת תפילין בחוה"מ, ברכה מיוחדת

על תפילין של ראש, הלל בליל פסח, שיר השירים בפסח, ועוד ועוד). אין אבסורד מגוחך מזה שדווקא אנ"ש יהיו, לפתע, קנאים לפסק הרמ"א – בשעה שכל הנוהגים בכל עניניהם כהרמ"א אינם נוהגים כך!

נוסף לכך: כל ההיתלות בדעת הרמ"א אינה מסתמכת על דברים מפורשים של הרמ"א, כי אם, על כך שסבורים הללו שלפי שיטת הרמ"א בכלל יש לנהוג כך וכך.

ברם, הרמ"א אינו שולל, כידוע, באופן מוחלט קריאה חוזרת בתורה ליותר מעולה אחד, כי אם, כדרכו בקודש, מציין מנהגי אירופה, המבוססים על פסקי הראשונים מאשכנז ושונים מפסק השו"ע, כך שאין ללמוד מזה דבר לגבי א"י.

לפי זה אלה שרוצים ליצור הנהגה שונה, בהסתמך, כביכול, על דעת הרמ"א, מוצאים עצמם חייבים ליצור לגבי ארץ ישראל סדר קריאה שאינו כתוב בשום מקום, כפי שאכן עשו (שהרי, כמובן, אי אפשר לקרוא בא"י כמו בחו"ל).

הנה, ישנן כמה אפשרויות תאורטיות לסדר קריאה האמור, כביכול, להתבסס על שיטת הרמ"א. אכן, הגר"ב נאה הציע שלוש אפשרויות. מענין לדעת איזו "מועצת חכמים" או "מר-בר-רב-אשי" קבעו את הסדר המופיע בסידור החדש של קה"ת אה"ק.

אולי זאת אותה "מועצת חכמים" שקבעה את תוספת שמונת המלים ("יחי" וכו'), שנוספו לכל התפילות ולכל הברכות על פי השראה מיוחדת, בניגוד לדרכו של אדמו"ר הזקן כפי שציינה הרבי "יהיו דבריך מעטים" (גם זה בלי שהתקבלה בהתכנסות פורום רבני כלשהו החלטה על כך).

אולי, זו אותה תוספת לתפילה שנהוגה על ידי "שותפינו" בשבת קודש בקשר ל"ראשית צמיחת גאולתנו", נוסח שעליה כותב הרבי שיש בה סכנה, פיקוח נפש, היא דוחה את הקץ, מביאה קולות בתורה ומצוות, ושיש למחות נגדה בכל תוקף (אגב: דווקא לגבי תוספת זו ידוע, לפחות, על פורום רבני מסויים שהחליט על כך...).

לא צריך להיות בעל דמיון מפותח כדי לראות את ההפתעה בפמליא של מעלה כאשר עולה לשם "קריאה" שלא היתה מעולם בתולדות עם ישראל מאז מתן תורה, ושאינה נהוגה ע"י שום קהילה מאלפי קהילות ישראל באה"ק ובתפוצות.

הפתעה דומה, יש להניח, היתה כאשר עלתה לשם "קריאת התורה" של "יום העצמאות". בכל אופן, הרמ"א לא ידע ולא שמע על סדר הקריאה המבוסס כביכול על דעתו.

לאחר מכן מצאו ה"שפיצים" את דברי הצ"צ בחידושויו על הרמב"ם, שם מקשה הצ"צ

על שיטת הרמב"ם והמחבר בקרה"ת של חוהמ"ס ובהמשך הוא אומר "אכן לפירש"י וכו' אם כן כמו כן יוכלו לקרוא ללוי וישראל הפרשיות בקרבנות החג גם אותן שאינן שייכים ליום ההוא".

ובכן:

1. הדברים אינם נאמרים לא בשו"ת שלו ולא ב"פסקי דינים" שלו אלא, כאמור, בחידושו על הרמב"ם, באופן דומה להגדרתו של הרבי ביחס לדבריו שלו בענין שאילת גשמים באוסטרליה, בדרך של שקר"ט ופלפול דאורייתא.
2. אין הצ"צ כותב את דבריו בצורה של הוראה למעשה, אלא כסברא, כהדגשתו בביטוי "יוכלו". הוא אף לא מתייחס כלל להרמ"א אלא לשיטת רש"י.
3. הצ"צ עצמו ("חידושים על הש"ס" דף ר"ח) כאשר מתייחס לאמירת או אי אמירת "מזמור לתודה" בעיוה"כ ובער"פ, הרי שביחס לנהגים שלא לאמרו בעיוה"כ כתב "צ"ע מנ"ל" למרות שכך מנהגנו ואילו ביחס לער"פ מיישב את התמיהות על הדעה שיש לאמרו, למרות שאין מנהגנו לאמרו, הרי לך דוגמא מוחצת – בדברי הצ"צ עצמם – שדבריו לפלפול ולא לפסוק הלכה, שהרי ברור לכל שאין לנהוג כפי סברתו שם, הן בעיוכ"פ והן בער"פ.
4. ידועה הוראת הצ"צ בענין ברכת שהחיינו על קריאת מגילה ביום, בניגוד לדעת אדמו"ר הזקן, שאף נכללה ב"ספר המנהגים". מי שמעיין במקור הדברים נוכח, כי תחילה העלה אדמו"ר הצ"צ בכתב את סברתו לנהוג כן, בצירוף הטעמים וההוכחות. אך למעשה לא הונהג הדבר על ידי גדולי רבני חב"ד, למרות שידעו על דבריו של הצ"צ בנדון. רק כאשר נודע שהצ"צ הורה בפירוש לנהוג כן בבית מדרשו באופן של "עשה כך" – הנהיגו רבני חב"ד את הדבר. ראה לצורך זה ב"שער הכולל" פמ"ז ובהערות המו"ל ל"פסקי דינים" של הצ"צ.
5. כיצד התעלמו מ"פסק הלכה" של מורם ורבים – כל גדולי חסידי באה"ק לדורותיהם, החל מה"תורת חסד" ועד לגדולי רבני חב"ד בדור הקודם (למשל: הגרש"ב זיסלין, הגרא"ח נאה, הגרש"י זווין, הגרש"ז גרליק, הגרש"נ ששונקין), שהרי אין ספק שחרדו לקיים את פסקי הצ"צ לא פחות מכל ה"שפיצים" למיניהם, ואין ספק שידעו על דברי הצ"צ בנדון.
6. יש לציין שעוד בחיי הצ"צ היה קשר רצוף ושוטף – שיירות מצויות – בין אדמו"ר הצ"צ לבין חסידיו בא"י (כפי שמוכח מכך שישנם מאמרים – "ביכלאך חסידות" – של הצ"צ שנמצאו אך ורק אצל תלמידיו בא"י ואפילו בספרייתו של הרבי הקודם לא נמצאו).

תוספת מקורות

לשלמות העניין – יצוינו מקורות נוספים הקשורים לפרטים שונים שנידונו עד כאן, ושופכים אור נוסף על דעתו הק' של הרבי, בכל כגון דא.

לפנינו דברי רבנו בשיחת ש"פ קרח תשח"י (נדפסה בספר לקוטי הוראות בעניני שידוכין ונישואין עמ' 133). אחרי שמבאר רבנו את הנהגת אדמ"ר מהור"צ שצמ ביום כלולות בנותיו, מוסיף (מובא כאן בתרגום חפשי): מן הסתם יהיו כאלה שיפרשו את האמור שרצוני להנהיג שהורי החתן והכלה יתענו ביום החופה. אומר אני בפירוש שלא זה עניני. אני מבאר טעם להנהגת הרבי שהיה נשמה כללית והידר בכל מיני הידורים, ואין זה ענין שצריך לחקות אותו. אם רוצים לחקות את הרבי שיחקו אותו תחילה בשאר עניני עבודתו והידוריו בכל עניני המצוות.

מספר פעמים התלונן רבנו ז"ע על כך שסומכים על שמועות שסמרו משמו. ראה לדוגמא מכתב רבנו מיום ה' כסלו ה'תשכ"ג (אג"ק חכ"ב עמ' שסב): "כיון שכנראה ישנן שמועות מסולפות בנוגע לדעתי ...", מכתב נר חמישי דחנוכה ה'תשכ"ו (אג"ק חכ"ד סוף עמ' מא): "הגיעוני שמועות משונות ומוזרות ע"ד מה שמוסרים בשמ"י, מכתב מיום כ"ט אדר תשמ"ב (תשורה לוי-סימפסון, ג' סיון תשס"ז, עמ' 14): "בתמהון הכי גדול קראתי.. שבו מייחס אלי דברים שמעולם לא אמרתי".

ראה מכתב רבנו ז"ע מיום כד אדר ה'תשמ"ג, נדפס בספר 'מקדש מלך' (להרה"ח ר' מרדכי מנשה שי' לאופר) ח"א (ספריית 'אשל – כפר חב"ד', ארץ ישראל ה'תשנ"ז) עמ' 61: "מהאמור מובן למאי נפקא מינה שכיון שיש פס"ד בשר"ע אין לשנות ח"ר", וראה גם מכתב רבנו מנר ראשון דחנוכה ה'תשכ"א (אג"ק חכ"ב עמ' פב. לקו"ש ח"ז ס"ע 311): "האמנם אחראים אנו לשמועות כאלו". ועד"ז בכ"מ. דוגמא מתאימה ביותר לעניננו נמצא במכתב רבנו ז"ע מיום יג ניסן ה'תשי"ד (אג"ק ח"ח עמ' שלב. לקו"ש ח"ד עמ' 223). וז"ל: "נבהלתי לקרות בו מה שכותב שאומרים בשמי שפוסק הנני, והלכה למעשה ... בהנוגע לתפילה שאם היא מושללת כוונה מסוימה מיוחדת ה"ה תפלה בטלה, ולא עוד אלא שמוסיפים שה"ה לברכת המזון! ובכלל תמיהני, מה לאחרים לפסוק דינים בשמי, בה בשעה שיכולים לשאול ישר אותי למעשה. וכבר ידוע פסק רז"ל (ב"ב קל, ב) שאין למדין עד שיאמרו הלכה למעשה". עכ"ל.

(אגב: ראה מכתב רבנו להגר"ש עלבערג ז"ל (נדפס בלקוטי שיחות ח"ב עמ' 214 – בקשר להנמסר משמו של הגר"ח מבריסק שהביא הגר"ש במכתבו אל רבנו ז"ע הנדפס בנספחים לחידושים וביאורים בש"ס ח"ב (קה"ת תשמ"ה) עמ' שכח, ע"ש).

ראה גם מכתב רבנו ז"ע (להגרש"י ז"ל – בקשר לספרו 'סיפורי חסידים') מיום כ"א תמוז ה'תשט"ו (אג"ק ח"א ס"ע רסח ואילך, לקר"ש חכ"ד עמ' 560): "בכלל ישנם סיפורי חסידים המעוררים תמהון, ומסקנת חלק מהשומעים היא, שבודאי איש פלוני – שאודותיו הסיפור – עשה היפך הלפנים משה"ד. וזה פועל גם על יחסם בכלל לנושאי תורת החסידות ולתורת חסידות עצמה, בה בשעה שע"י שינוי קטן באיזה ביטויים אשר בהסיפור, סרה כל התמי'. וכיון דרובא דרובא של הסיפורים עברו דרך כמה צנורות, ודאי הוא אשר הביטויים אינם מדוייקים כ"כ. ובפרט – בהעתק מלשון ללשון".

הרבי אמר ב"יחידות" להרה"ח ר' אוריאל צימר ז"ל שאילו היה מפרסם הכחשה לכל שמועה לא נכונה המתפרסמת בשמו – היה צריך להוציא עתון יומי. אמנם, היתה זו התייחסות להצגה מעוותת של עמדת ליובאוויטש לנושאים אקטואליים (עיוות שלאחרי ג' תמוז גבר מאוד ודווקא מצד גורמים חב"דים רשמיים), אך מובן שפרט זה בא ללמד על הכלל כולו.

זה אולי המקום לציין את מה ששמעתי מפי אחד מה"מניחים" מבית מדרשו של הרבי שפעם הוכנסה לרבי "הנחה" ממאמר דא"ח של הרבי, והרבי הגיב: "זה "מאמר" יפה, אך לא זה שאמרתי...".

ב"אגרות קודש" של כ"ק אדמו"ר ז"ע, (חט"ז, עמ' רג), מופיע מכתב הרבי (באידיש) שלפי תוכנו נראה בבירור כי מדובר במענה למי שסיפר על מקרה (תאונה?) שקרה לגיסו אחרי רכישת המכונית השניה.

מן המכתב נראה שמסיבות מסוימות היה רשום הרכב על שם אשה (אם כי היא לא נהגה בו), ומאותן סיבות אף השתדלו להפיץ את הידיעה שהרכב שייך לאשה. הרבי כותב שלפי השמועה, בחוגי מקבל המכתב – פסולה לחלוטין נהיגה ברכב על ידי אשה, וכותב הרבי שאף שבחוגים חרדים אחרים יש השקפה שונה בעניין, הרי כיוון שבמקומו ובחוגו הדבר מושלל בתכלית – הרי יתכן שעצם העובדה שפורסמה הידיעה שהרכב שייך לאשה, בניגוד למנהג המקום, מהווה סיבה למאורע!

הרבי מציע את התיקון לכך שיפרסמו שהאשה לא נוהגת ברכב (מלבד תיקון נוסף של נתינה לצדקה חומש משווי המכונית והקפדה על שמירת שיעורי חת"ת). התבוננות קלה

בדברים תגלה לנו עד כמה חשוב, לדעת הרבי, מנהג המקום, ועד כמה עלולות להיות, לדעת הרבי, ההשלכות של שינוי המנהג! לא יאומן כי יסופר, אך המעיין מוזמן לבדוק את הדברים במקורם.

ב"פרדס חב"ד" (גל' 13) כותב הגר"ח רפפורט :

וע"ד מ"ש רבנו באג"ק ח"ה (אגרת א'תקי) לענין חסיד וותיק ש"כיון שהוא הבעל קורא במילא גורם לא להתחיל ברוך שאמר אחר חצות" ש"לא נכון הדבר, כי אף שיש ליישב הדבר ע"פ דין, בקושי עכ"פ ... אבל במחנו בטח יש להתחשב עם הענין דמה יאמרו הבריות".

להעיר ממ"ש רבנו במכתב מיום ח' כסלו ה'תשי"ג (אג"ק ח"ז, אגרת א'תתקכז) לאחר מגדולי החסידים (ה"ה הרה"ח ר' פרץ חן ז"ל) לענין שתיית משקה בהתוועדות חסידים, אשר "... לדעתי ... נשתנה המצב מאז, שהי' מנהג רווח ענין שתיית המשקה בשופי ... כיון שבזמן האחרון ביחוד נדרש מאתנו בהדגשה יתירה הענין דהפצת המעיינות חוצה, הנה עלול ענין השופי דמשקה לבלבל לזה ביותר, מה שלא הי' נוגע כ"כ כשהפצתה היתה מצוי' בהד' אמות של החסידים ואנ"ש בלבד". ועוד להעיר דאפילו בכה"ג דאיכא משום ויתור מסויים על מנהג חב"ד וגם משום "הואיל ונפיק כו".

להבנת סיבה אפשרית למשקל של "מה יאמר" בעיני הרבי, וכלפי מי מוסב הדבר, יועתק בזה מ"אגרות קודש" (חט"ז עמ' קנט) מכתב הרבי:

בודאי יתועדו בתר"ת ביום הבהיר י"ט כסלו זה ולמחרתו, וישתדלו ככל האפשרי להמשיך גם תלמידי שאר הישיבות, שהרי קרובים הם יותר מאשר חוצה כפשוטו, ובפרט לאחרי ההתבוננות בהשתדלות רבנו הזקן (נוסף על השתדלות שאר תלמידי המגיד), לרכוש בני תורה ובעלי כשרון לתורת החסידות, וגם השם מורה חב"ד דווקא, וכמבואר בכמה שיחות מכ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקלה"ה נבג"מ ז"ע, שמזה מובן שצריכה השתדלות יתירה בנקודה זו של רכישת בני תורה, ובודאי גם בזה יקוים פס"ד של מעלה, אשר בנקודה זו של רכישת בני תורה, ובודאי גם בזה יקוים פס"ד של מעלה, אשר בגלל המסירות נפש הלזו (של רבנו הזקן) על תורת החסידות פסקו בב"ד של מעלה, אשר בכל ענין של תורה יראת שמים ומדות טובות תהי' יד מקושריו והולכי בעקבותיו על העליונה.

סוף דבר הכל נשמע:

הרבי זיכה, במשך שנות היותו בגוף גשמי בעלמא דין, את עמנו ואת עולמנו ברבבות היגדים, קביעות והנחות – בכל חלקי התורה, באמונות ודעות, בדרכי עבודת ה', ובהתייחסות לבעיות הדור.

היגדים אלה הושמעו על ידו, בדרך כלל, יותר מפעם אחת, ואף התפרסמו בדפוס והופצו בכל דרך. בהיות הדברים האמורים חלק בלתי נפרד מדברי אלוקים חיים, מעיינות תורת הבעש"ט הק', אשר כלונו נצטוונו בהפצה המקסימלית חוצה, טרח הרבי והתאמץ בכל יכולתו האלוקית לפרסמם ולהפיצם בשפה ברורה ובנעימה קדושה, עד כדי תרגומם לשבעים לשון. כל שכן כאשר מדובר בהוראות והדרכות, הלכה למעשה, ודרכי הנהגה בפועל – אותם טרח הרבי לפרסם פי אלף מונים, כיון שהם נוגעים למעשה יום יום.

כך:

הדיוט כמוני, היושב בירושלים, כמו כל יהודי היושב בחיפה ובאילת בפריז ולונדון מוסקבה מלבורן ובונוס - איירס, יכול בקלות, אם רצונו בכך, לדעת בבירור ובהחלטיות את דעתו של הרבי בכל דבר ועניין, בלי צל של ספק או טשטוש.

לכן אנו כולם יודעים בלי צל של ספק, למשל, כי על כל ילדה יהודיה מגיל רך ביותר להדליק נש"ק בברכה, על כל ילד וילדה (ומבוגר) לקנות אות בספר תורה, על כל ילד יהודי לשמוע את קריאת עשרת הדברות בחג השבועות, על כל ילד לומר את ה"ב פסוקים" (שאותם בחר הרבי בעצמו), על כל יהודי להקפיד על שמירת שיעורי חת"ת בכל יום, לימוד רמב"ם באחד משלושת המסלולים בכל יום, לקבוע עתים לתורה, נגלה וחסידות בכל יום, לתרום ל"קרן – השנה" ושאר מגביות המועדים של קופות רבנו, לומר את כל התהילים בציבור בשבת מברכים לפני התפילה, ללמוד בכל יום פרק תניא לפני התפילה, להשתתף בחלוקת הש"ס השנתית, ללמוד עניני בית הבחירה בימי "בין המצרים", לערוך סיומים בימים שאחרי ר"ח מנחם אב, ללמוד בכל יום הלכות הצריכות "אורח חיים" וכו', ללמוד "א חסידישע פרשה" ("תורה אור" ו"ליקוטי תורה") בכל שבוע, ללמוד פרקי אבות בכל שבתות הקיץ, להפיץ את מעיינות החסידות בכל הזדמנות, לעסוק במבצעים הקדושים במסירות ובמרץ, לפעול בכל כוח לקרב את הגאולה ע"י זעקה מתמדת לה' "עד מת"?, לימוד עניני משיח וגאולה בכל יום, והוספות בתורה תפילה וצדקה על מנת "להביא לימות המשיח", להרבות בכלל בצדקה ובאהבת ישראל, ועוד כהנה וכהנה, הוראות והדרכות שהרבי הואיל לזכות אותנו בהן. – כל זה בלי שיש משהו שיכול לפקפק ולהטיל ספק בקיומן של ההוראות, וכאמור תוך כדי פרסום הדברים בכל דרכי הפרסום על

ידי הרבי בצורה רשמית וברורה עם חותמת המלך, ויותר מפעם אחת.

הדיוט כמוני יודע גם – לאור הוראות ברורות ומפורשות של הרבי שפורסמו על ידו בכל דרך – שמנהגי חב"ד הם חלק ממעיינות החסידות ועל כולנו לקיימם בשלימותם, אחרי שאלפי המנהגים פורסמו על ידי הרבי בצורה ברורה ומפורשת בספר המנהגים ובלוח כולל חב"ד.

לאור זה מובן ש"הוראות" ו"מנהגים" שמקורם בשיחת לחש אקראית בסוכה (אם אכן התקיימה), או במשפט אגבי שהושמע (ובוטל מיד), וכן – בקל וחומר ובהיקש ובגזירה שווה, אין להם שום ערך ושום משקל, משום שרק יחידי סגולה "זכו" לכך שהדבר נודע להם, ואילו אנשים פשוטים כמונו לא זכו לכך, או שיש להם אפשרות כל שהיא לפקפק בקיומם.

לכן:

- לא נפרוץ גדר במנהגי אה"ק בלי הוראה מפורשת מרבתינו.

- לא נוסיף לתפילה סיסמאות חסרות הבנה, ולא נרקום אותן על כיפותינו.

- לא נשתתף בהפגנות תערובת כתומות בסיסמאות כפרניות, ולא נצביע לרשימות חילוניות לגמרי או למחצה.

- לא נשנה ממנהגים שנקבעו לנו בספר המנהגים וכי"ב על ידי רבותינו – בגלל שיש כאלה ש"זכו" בתבונה עמוקה להבין כי הרבי "לא התכוון לכך".

נתקשר בכל לבנו בכל נפשנו ובכל מאודנו אל רבנו הק' על ידי לימוד תורתו הק' וקיום הוראותיו הק' המפורשות, כולן ובשלמותן - לא נגרע מהן וגם לא נוסיף עליהן, גם הוספות שיחידי סגולה מספרים לנו שזכו למצב של "חכימא ברמיזא" והבינו אותן מרמזיו, כביכול, של הרבי. כגון דא לימדונו רבותינו "כל המוסיף" – "גורע". אנו נלך בדרך המלך כפי שסלל אותה לרבים באופן גלוי לכל, ברור ומפורש. כך – ורק כך – נזכה להתגלות מלכנו משיחנו תיכף ומיד בקרוב ממש.